

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra klasické filologie

Starověk v komiksu

Bakalářská práce

Vypracoval: Jaromír Pražák

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Šubrt, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedené bibliografické a elektronické zdroje.

Olomouc 11. prosince 2014

podpis

Děkuji PhDr. Jiřímu Šubrtovi, Ph.D. za odborné vedení a veškerou pomoc, rady a konzultace poskytnuté při psaní této bakalářské práce.

1. OBSAH

1.	OBSAH.....	4
2.	ÚVOD.....	5
3.	HISTORICKÝ PŘEHLED	7
3.1.	Dáreios	7
3.2.	Xerxés	12
3.3.	Bitva u Thermopyl.....	17
4.	CONTRA 300	20
4.1.	Pochod	20
4.2.	Leónidás.....	22
4.3.	Agógé.....	23
4.4.	Eforové.....	24
4.5.	Zed'.....	26
4.6.	Bitva.....	27
4.7.	Xerxés	30
4.8.	Efiáltés	31
4.9.	Ti milovníci chlapců	31
5.	PRO 300.....	32
5.1.	Nalezení východiska	32
5.2.	Aplikování východiska	34
5.3.	Adaptace?.....	38
6.	ZÁVĚR.....	40
7.	SEZNAM LITERATURY	41
8.	SUMMARY	43
9.	ZKRATKY DĚL ANTICKÝCH AUTORŮ	44

2. ÚVOD

Frank Miller je jedním z nejoceňovanějších a v poslední době, zejména díky adaptacím jeho komiksových předloh, i nejznámějším komiksovým tvůrcem. Počátkem 80. let na sebe poprvé upozornil, když se mu podařilo zachránit skomírající komiksovou sérii *Daredevil*, do té doby spíše vedlejší postavu nakladatelství Marvel. Zároveň je autorem *Návratu temného rytíře*, knihy, která je společně se *Strážci* Alana Moora považována za vrchol dekonstrukce superhrdinského žánru a jež se stala společně s *Batman: Rok jedna* jednou z nejvýraznějších inspirací pro vysoce oceňovanou trilogii *Batman* od Christophera Nolana. Jeho patrně nejznámější sérií je *Sin City*, která byla také adaptována do filmové podoby. Ve svém díle mimo jiné zkoumá otázku osobního heroismu ve světě plném zkaženosti, korupce, násilí a prostituce.¹ Jakým způsobem však zpracovává historickou událost, ve které se zračí ideál heroismu v nejvyšší možné míře: bitvu u Thermopyl?

Předmětem této práce je komiksová mini-série *300* od Franka Millera. Ta vycházela časopisecky od května do září 1998 pod nakladatelstvím Dark Horse Comics a byla Frankem Millerem napsána i ilustrována, za dobarvení ilustrací je pak zodpovědná Lynn Varleyová. Kniha, ačkoliv se zabývá něčím časově tak vzdáleným jako perská invaze do Evropy, se stala devět let po svém vydání terčem kritiky mnoha žurnalistů a známých osobností. Zatímco původní zpracování se mohlo relativně snadno vyhnout zcestné politické interpretaci, filmová adaptace *300* od režiséra Zacka Snydera již vznikala v době po útocích na Světové obchodní centrum. Film, který již svou reklamní kampaní vzbudil značnou pozornost, si velice snadno našel negativní kritiku vytýkající jeho nepřijatelné politické nebo rasové prvky. Mnohé z těchto výtek však byly mířeny i proti originálnímu komiksovému zpracování. Tato práce si dává za cíl podat na základě primární a sekundárních pramenů historickou kritiku tohoto díla a na jejím základě se pokusit předložit interpretaci, která bude vstřícnější k autorovým zásahům do dějepisně správného výkladu událostí.

Téma je zajímavé nejen svým médiem, které již ani na akademické půdě nepůsobí tak exoticky, ale spíše právě svou kontroverzností, často vyplývající z pochybných interpretací pasáží nebo přenášením kritiky filmového zpracování na samotný komiks.

Dosavadní kritika se zabývala zejména filmovou adaptací a posuzovala často pouze její politickou oprávněnost, již méně prací se zabývá samotnou předlohou. Většinou se ovšem jedná o jednoduchou historickou kritiku některých událostí nebo jejich vyobrazení v knize. Ty práce,

¹ Davis, 2012; Hassler-Foster, 2010

které se zabývají tématem komplexněji, na druhou stranu kladou často příliš velký důraz na politickou interpretaci knihy nebo na Millerovu vlastní ideologii.

Bakalářská práce je členěna do tří hlavních částí. První z nich prezentuje historický výklad událostí od prvního perského tažení do Evropy až po Xerxovo vítězství nad Řeky u Thermopyl. Informace v této části jsou čerpány ze sekundárních i primárních pramenů, zvláště pak z těch, na které Miller sám odkazuje na konci knihy.

Druhou část tvoří samotná historická kritika *300* na základě primárních a sekundárních pramenů. Na jednotlivých scénách z knihy jsou ukázány odchylky od historické reality a zároveň jsou tyto uvedeny na pravou míru.

V třetí části je předloženo východisko pro interpretaci *300*, které není politicky tendenční a zakládá se na charakteristikách, které o svém díle pronesl sám Miller. V této části je také tohoto východiska užito objasnění odchylek tohoto díla od historické skutečnosti prezentované v druhé části práce. Závěr tvoří zhodnocení Millerova zpracování, jeho stručná charakteristika a postižení záměru, z něhož komiksové podání událostí vychází.

3. HISTORICKÝ PŘEHLED

Následující část shrnuje nejdůležitější události od prvního perského tažení do Evropy iniciovaného Dáreiem, Xerxovým otcem, až po porážku Spartánů u Thermopyl Xerxovým vojskem.

3.1. Dáreios

Kolem roku 512 př. n. l. Dáreios překročil po pontonovém mostě Bospor a táhl přes Thrákií s armádou, kterou později doplnila i lodní flotila plující skrze Bospor, do Skythie, a vedl tak první perské tažení do Evropy. Flotila a armáda se měli setkat u Dunaje, kde měla zatím flotila, pohybující se rychleji než pěší vojsko, postavit další pontonový most. Dáreios se pronikl k Dunaji bez většího odporu a podmanil si přitom všechna území, jimiž prošel. Po překročení Dunaje se ocitl s armádou ve Skythii a s neurčitým úmyslem² – podle Hérodota na dva měsíce³ – zmizel. Hérodotos sice praví⁴, že chtěl ztrestat zpupnost Skythů, kteří vpadli do Asie, nicméně to se stalo před více než sto lety, a nezní proto příliš pravděpodobně, že právě to bylo skutečným důvodem celé výpravy⁵. Anglický historik Bury na druhou stranu spekuluje⁶, že jeho cílem bylo získat zlaté doly, které se měly nacházet na území Skythů, přesněji Agathyrů, a že si chtěl zajistit spojení mezi nimi a ústím Dunaje. Hérodotos popisuje Skythii jako "pohádkovou říši"⁷ a poté podává nepříliš důvěryhodný popis⁸ tažení a bojů proti místním kmenům, které skončí fiaskem a Dáreiovým spěšným návratem uprostřed noci k pontonovému mostu přes Dunaj⁹. Dáreios se poté sice vrací přes území Thrákie do Sús, nicméně nechává za sebou v Evropě Megabaza s částí vojska, s nímž se Dáreiovu generálovi podaří podmanit si část Thrákie¹⁰ a také Makedonii. Ta se mu podrobí, aniž by do ní musel vstoupit: makedonský král Amantos za ním vyše posly se "zemí a vodou"¹¹, symbolem podřízenosti. To celé se Megabazovi podařilo dříve, než se Dáreios navrátil do Sús. Během těchto událostí se vzbouří Chalkedón a Byzantion, po návratu Dáreia do Sús je však Otanés - "vojenský velitel pobřežních lidí"¹² - znovu dobude.

² Burn, 1962, str. 131

³ Hérodotos, *Hist.*, IV, 98

⁴ Hérodotos, *Hist.*, IV, 1

⁵ Bury, 1900, str. 239

⁶ Tamtéž.

⁷ "fairyland", Bury, 1900, str. 240

⁸ Burn, 1962, str. 132

⁹ Hérodotos, *Hist.*, IV, 140

¹⁰ Burn, 1962, str. 134; Hérodotos, *Hist.*, V, 1

¹¹ Hérodotos, *Hist.*, V, 18

¹² "military commander of the sea-coast men", Burn, 1962, str. 136

Kromě těchto měst si podrobí také Antandros a Lamponion a pomocí loďstva z Lesbu ovládne také Lemnos a Imbros.¹³

Následujících dvanáct let klidu přeruší až povstání v Iónii, které se rozhoří kolem roku 500 př. n. l. Hérodotos jeho propuknutí sice připisuje Histiaiovi z Milétu a jeho snaze dostat se z nuceného pobytu na královském dvoře v Súsách¹⁴, nicméně jako pravděpodobnější se zdá být odpor Řeků proti tyranidám, které byly primárním správním systémem v řeckých městech pod perskou nadvládou, a snaha zbavit se daní, které byly na jednotlivá města uvalena¹⁵. V rámci tohoto šestiletého konfliktu Iónové neapelovali pouze na města v Iónii, aby se k revoltě připojila, ale žádali o pomoc také státy Starého Řecka. Sparta to odmítla, což ostatně nebylo nijak překvapivé, neboť její válečná politika se vždy soustředila na udržení vojska co nejbližší Spartě, popřípadě Peloponésu. Výprava do Asie, která by vyžadovala lodní cestu po moři a další tři měsíce pochodu, byla pro ni proto naprosto nemyslitelná¹⁶. Iónové však uspěli v Athénách a Eretrii, které poslaly dohromady 25 lodí s pěším vojskem přes Egejské moře. Společně s vojskem z Milétu poté táhli na Sardy, aniž by během tohoto tažení narazili na jakýkoli odpor, dokonce ani při dobývání Sard. To se jim ovšem brzy vymklo z rukou a téměř celé Sardy, tvořené převážně slámovými nebo cihlovými domy s doškovými střechami, lehly popelem¹⁷. Krátce na to muselo řecké vojsko, aniž by způsobilo Peršanům výraznější újmu nebo získalo nějakou kořist, ze Sard odtáhnout. Hrozil mu totiž střet s perským vojskem, které se blížilo k Sardám ze všech stran¹⁸. K rozhodující bitvě, v níž byli Iónští společně s athénskými a eretrijskými Peršany poraženi, došlo až u Efesu. Po této události se Iónští vrátili do svých měst a stejně tak i jejich spojenci¹⁹.

Kolem roku 493 byla iónská revolta definitivně potlačena, namísto původních tyranid však měla být, alespoň v některých městech, zavedena demokratická vláda²⁰. Hérodotův popis událostí v Iónii je však spíše úvodem k tomu, co má následovat. Svou účastí v iónském povstání na sebe Athény a Eretria příliš upozornily a popudily Dáreia proti sobě. K další expanzi do Evropy by nejspíše došlo už jen kvůli tomu, jak snadno proběhlo podmanění Thrákie a Makedonie. Nicméně vypálením Sard se Athény a Eretria zasloužily o úspěšnost této kampaně, neboť už v dalším roce, tedy 492 př. n. l., se Mardonios s pozemním vojskem přepravil přes Hellespont do Thrákie, doprovázen souběžně plujícím iónským loďstvem. Jeho cílem bylo dále

¹³ Burn, 1962, str. 136 - 137

¹⁴ Hérodotos, *Hist.*, V, 135

¹⁵ Burn, 1962, str. 194 - 195

¹⁶ Cartledge, 2012, str. 74; Burn, 1962, str. 199; Bury, 1900, str. 243 - 244

¹⁷ Hérodotos, *Hist.*, V, 100 - 102

¹⁸ Burn, 1962, str. 200 - 201

¹⁹ Hérodotos, *Hist.*, V, 99-102

²⁰ Hérodotos, *Hist.*, V, 42-43

rozšířit území Perské říše a ztrestat zpupnost Athén a Eretrie.²¹ Když však dorazil s pěším vojskem do Makedonie, značná část loďstva byla v bouři zničena na útesech Athosu a zároveň začali na pěší vojsko dotírat thráctí Brygové. Ti útočili v noci a při jednom přepadení zranili i samotného Mardonie. Protože pro Peršany bylo důležité, aby pěchota postupovala po celou dobu společně s loďstvem, muselo být tažení přerušeno. Mardonios však setrval v Thrákii, dokud si nepodmanil alespoň Brygy²².

Dáreios si však možnost pomsty nechtěl nechat tak rychle vzít a hned následujícího roku, 491 př. n. l., vyslal do Řecka posly s požadavkem, aby mu Řekové předali zemi a vodu²³. Města na ostrovech i mnohá na pevninském Řecku se poddala, avšak Athény a Sparta nikoliv, jak uvádí Hérodotos těsně před tím, než začne líčit události spojené s bitvou u Thermopyl. Spartané dokonce hodili posly do jámy, Athéňané zase do studny²⁴. Vzápětí na to, jakmile se shromáždilo vojsko, následovalo další tažení, kterému veleli Datis a Artavernés. Tentokrát však Peršané upustili od požadavku na paralelní postup pěchoty a flotily, pěchota se nalodila a přes Egejské moře kolem Kykladských ostrovů, které si cestou podmanila, zamířila do Eretrie a Athén²⁵. Je možné, že po dobytí Eretrie a Athén, jež zřejmě byly hlavním cílem výpravy, mělo vojsko postupovat dále a podmanit si státy, které se odmítly podřídit perské moci.

Roku 490 připluli Peršané na lodích k Eretrii a nejenže ji během sedmi dní dobyli, ale vypálili také chrámy a obyvatelé skončili v otroctví²⁶. Další na řadě byly Athény, a Peršané se proto vylodili v zátoce nadaleko Marathónu.

Poté, co se Athéňané dověděli o pádu Eretrie, a ještě předtím, než se perské vojsko vylodilo u Marathónu, vyslali do Sparty posly s žádostí o pomoc proti Peršanům. Sparta sice přislíbila vojenskou pomoc, nemohla ji však z náboženských důvodů poskytnout okamžitě. Kdyby se totiž vojsko vydalo na pochod před úplňkem, porušilo by zákon. Žádost o pomoc přišla zřejmě v době svátku Karnai, které se slavily v srpnu na počest Apollóna Karnejského, v době čekání na první úplňk po letním slunovratu. Jednalo se o jedny z největších spartských svátků a po dobu jejich trvání utichla veškerá válečná aktivita nejen ve Spartě samotné, ale i v ostatních dórských obcích.²⁷

Athéňané čekali na úplňk, přesto jakmile se k nim donesla zpráva, že se Peršané vylodili u Marathónu, vytáhli Dáreiovi vstříc.²⁸ Athéňané váhali, zda mají zůstat ve městě a bránit hradby,

²¹ Hérodotos, *Hist.*, VI, 43 +

²² Hérodotos, *Hist.*, VI, 44 +

²³ Her, VI, 49; Burn, 1962, str. 222 - 223

²⁴ Hérodotos, *Hist.*, VI, 133

²⁵ Hérodotos, *Hist.*, V, 94

²⁶ Hérodotos, *Hist.*, VI, 101 - 102

²⁷ Burn, 1962, str. 240

²⁸ Hérodotos, *Hist.*, VI, 103

Miltiadés, bývalý tyran z Chersonésu, který byl nyní zpět v Athénách a stal se jedním z volených vojevůdců, však zastával názor, že by se měli utkat s nepřítelem mimo hradby. Podařilo se mu získat na svou stranu i Kallimacha, jenž v té době zastával funkci polemarcha²⁹. Athéňané tedy vyrazili k Marathónu s armádou, která čítala asi 9000 hoplítů³⁰. U Marathónu bylo vojsko Athéňanů posíleno dalším oddílem Platajských, který čítal na 1000 hoplítů.

Athéňané, i když odhlasovali – nejspíše na popud Miltiada -, že budou s nepřítelem bojovat mimo město, vyčkávali s největší pravděpodobností na příchod Spartánů; Peršané, snad proto, že zaujímali nevýhodou pozici v zátocě a že potřebovali po namáhavé cestě přes moře odpočinek, se také neměli k útoku. Tento stav trval několik dní, než se Peršané rozhodli začít jednat. Část vojska včetně kavalerie poslali na lodích směrem k Athénám, zatímco druhá část vojska se měla střetnout s Athéňany a poté směřovat k městu po souši.³¹ Peršané byli však údajně překvapeni, když viděli, že se k nim seřazené Athénské vojsko řítí poklusem na vzdálenost jedné míle.³²

Formace, kterou Athéňané zvolili, měla původně kompenzovat délku perského šiku. Protože jejich řady by nutně byly vzhledem k perské převaze buď příliš krátké, nebo naopak málo hluboké, posílili za cenu mělké střední části svůj šik na křídlech. Vojáci na křídlech pak Peršany při střetu jednoduše rozdrtili a zahnali na útěk, zatímco se jejich střed hrnul dopředu proti athénskému mělkému středu. Jakmile však na křídlech zahnali Peršany až k lodím, obrátili se a sevřeli společně se svým středním šikem perské řady ve středu. Je pravděpodobné, že tato geniální taktika byla dohodnuta předem, není však vyloučeno, že se rozvinula spontánně během bitvy a nebyla součástí plánu.³³ Peršané, pokud se jim podařilo utéct z boje, se hnali se k lodím, které čekaly u břehu, kam je však Athéňané pronásledovali a na útěku je pobíjeli.³⁴ Zmocnili se rovněž několika lodí, zbytek však odplul na širé moře.³⁵

Athéňané však nemohli příliš otálet, neboť k Athénám se blížila část perského vojska vyslaná napřed po moři. V zátocě u Marathónu byla ponechána jedná fýla z celého vojska, která měla strážit bitevní pole, zbytek vojska táhl do Athén. Peršané dorazili k Faléronu, athénskému přístavu, až po návratu athénské vojska, nějaký čas zde manévrovali, nakonec se ale neodvážili cokoli podniknout a vypluli směrem do Asie.³⁶

Bitva u Marathónu proběhla nejspíše den po úplňku, tedy ve stejný den, kdy se spartské posily vydaly na pochod do Athén. Dorazily pravděpodobně den poté, co Peršané odpluli od

²⁹ Hérodotos, *Hist.*, VI, 109

³⁰ Bury, 1900, str. 283

³¹ Bury, 1900, str. 283; Burn, 1962, str. 243 - 245

³² Hérodotos, *Hist.*, VI, 112

³³ Bury, 1900, str. 247 - 254

³⁴ Hérodotos, *Hist.*, VI, 113

³⁵ Hérodotos, *Hist.*, VI, 115

³⁶ Hérodotos, *Hist.*, VI, 116

Faléronu. Spartáané přitáhli s oddílem 2000 hoplítů, mohlo se však jednat pouze o část většího vojska, které se teprve mobilizovalo. Spartánům nezbývalo než si prohlédnout bojiště a Peršany, nejspíš hlavně zbraně a zbroj, pogratulovat Athéňanům k vítězství a vypravit se zpět do Sparty.³⁷

Hrdinou dne se stal Miltiadés. Je možné, že kdyby polemarchos Kallimachos nepadl v boji, Miltiadés by ho svým významem tolik nezastínil. Své slávy si však neužíval příliš dlouho. Po vítězství u Marathónu přesvědčil Athéňany příslibem bohatství, aby svěžili pod jeho velení loďstvo, a vytáhl proti Paru.³⁸ Cestou vymáhal odškodné od několika ostrovů za jejich podřízení se Peršanům a v případě, že se ostrované zdráhali zaplatit, si jeho zaplacení vynutil silou.³⁹ Obléhání Paru se však ukázalo časově náročnější, než předpokládal, a tak byl Miltiadés, který sám utrpěl zranění nohy, údajně když se snažil zajistit vítězství obětováním v chrámu Démétér⁴⁰, nucen vrátit se bez peněz do Athén, aniž by dobyl Paru. Kromě hladu mu totiž také hrozila vzpoura jeho vojska.⁴¹ Po návratu do Athén byl obviněn z klamání lidu a hrozil mu dokonce trest smrti. Miltiadés byl sice nakonec pokutován pouze padesáti talenty, nicméně krátce nato zemřel na následky zranění z Paru.⁴²

Vítězství u Marathónu zažehnilo hrozbu, kterou pro Athéňany představovali Peršané – zdá se pravděpodobné, že Hippiás byl dosazen jako místní tyran⁴³ -, ale také významně zvedlo prestiž a sebevědomí Athén. Toto sebevědomí dodávalo odvahy celému Řecku později v průběhu války s Peršany a vedlo u řady občanů až k nepřiměřenému optimismu a víře, že to, co se povedlo jednou, se musí podařit i v případě, že Peršané přitáhnou znovu. To, že se Peršané nevzdají své snahy podmanit si Řecko, bylo více než jasné, neboť perská politika byla od počátku expanzivní a Řecko teď tvořilo nejzazší západní hranici Perské říše. Nebezpečný a zhoubný optimismus ve vztahu k případnému dalšímu perskému tažení si naštěstí někteří plně uvědomovali, nejvíce ze všech pak Themistoklés.⁴⁴

Themistokleovým záměrem bylo udělat z Athén námořní velmoc. To byla radikální myšlenka nejen pro optimisticky naladěné občany Athén, kteří v Peršanech neviděli příliš velkou hrozbu, ale i pro ty, kteří si perské hrozby byli dobře vědomi, a taková představa pro ně byla těžce stravitelná. Themistoklés však byl úspěšný v likvidaci veškeré vlivné opozice a podařilo se mu udržet na výsluní athénské politické scény až do doby, kdy bylo možné realizovat jeho plán. Roku 483/482 byla objevena v laurijských dolech výnosná stříbrná žíla. O zisku z tohoto nálezů

³⁷ Burn, 1962, str. 253; Hérodotos, *Hist.*, VI, 120

³⁸ Hérodotos, *Hist.*, VI, 132 - 133

³⁹ Burn, 1962, str. 259

⁴⁰ Hérodotos, *Hist.*, VI, 134

⁴¹ Burn, 1962, str. 265

⁴² Hérodotos, *Hist.*, VI, 136

⁴³ Bury, 1900, str. 288

⁴⁴ Bury, 1900, str. 279 - 296

a jejich využití se rozhodovalo na athénském lidovém shromáždění, přičemž podle původního záměru z něj měly být uhrazeny veškeré správní náklady a zbytek měl být rozdělen mezi občany v hodnotě 10 drachem na každého. Themistoklés se však proti tomuto rozhodnutí postavil a předložil vlastní návrh, podle něhož měly být peníze získané z laurijských dolů vynaloženy na vybudování loďní flotily, jež by zajistila námořní převahu nad Aigínou, se kterou v té době byly Athény v otevřeném konfliktu, a zvýšila pravděpodobnost vítězství nad touto řeckou obcí. Themistoklés pravděpodobně plánoval posílit athénské loďstvo s ohledem na perskou hrozbu, neboť tou dobou se již dobře vědělo, že Peršané připravují další tažení, nicméně konflikt s Aigínou byl aktuálnější hrozbou a byl pro většinu Athénanů důležitější, zvláště když dobytí Aigíny by Athénám přineslo další zisk. Thémistokleovi se podařilo návrh prosadit a získat pro něj athénské občany, takže se začalo s výstavbou athénské námořní moci. Tu představovaly nové trirémy, jejich počet po dokončení stoupl na 200 lodí.⁴⁵ Toto rozhodnutí a Thémistokleovo prozíravé vedení celkově s největší pravděpodobností zachránily Řecko před perskou porobou.

Peršané sice Athény nedobyli, podmanili si však některé ostrovy v Egejském moři a prakticky zničili Eretrii a z jejích obyvatel udělali otroky. Když se vrátili zpět do Asie, Dáreios nechal Eretrijské usídlit nedaleko Sús. Hérodotos sice říká, že okamžitě začaly přípravy k dalšímu tažení a Dáreios tři roky držel "celou Asii" v pohybu⁴⁶, je však pravděpodobné, že Řecko nebylo jedinou Dáreiovou starostí.⁴⁷ Co se tehdy skutečně v Asii dělo, není jisté,⁴⁸ roku 486 však došlo k povstání v Egyptě, které bylo třeba co nejdříve potlačit. To se však Dáreiovi už nepodařilo, neboť ještě téhož roku zemřel a Egypt zkontroloval až Xerxés, Dáreiov syn a následník trůnu.⁴⁹

3.2. Xerxés

Když Xerxés koncem roku 496 př. n. l. dosedl na trůn, bylo mu 32 let.⁵⁰ První věc, kterou musel vyřešit, byla stále probíhající revolta v Egyptě, kterou jeho otec nestačil potlačit. Jemu se to podařilo hned v prvním roce vlády (495 př. n. l.) během jediného tažení, jehož se sám účastnil. Egypt musel přistoupit na ještě tvrdší podmínky, než jaké panovaly za Dáreia. Správcem podrobené země pak Xerxés jmenoval svého bratra Achaimena.⁵¹

⁴⁵ Burn, 1962, str. 279 - 296, Bury, 1900, str. 294-295

⁴⁶ Hérodotos, *Hist.*, VII, 1

⁴⁷ Burn, 1962, str. 276 - 277

⁴⁸ Burn, 1962, str. 276

⁴⁹ Hérodotos, *Hist.*, VII

⁵⁰ Burn, 1962, str. 314

⁵¹ Hérodotos, *Hist.*, VII, 7

Podle Hérodota chtěl Xerxés následující čtyři roky strávit přípravou vojska na tažení proti Řecku⁵², avšak během této doby, nejspíše roku 492 př. n. l., propukla další revolta, tentokrát v Babylónu. Stejně jako v případě Egypta i tato vzpoura bylo rychle potlačena, tentokrát Megabyxem; Babylón byl vypleněn, významné chrámy zbořeny a po celé zemi zabavován majetek.⁵³

Přípravy tažení proti Řecku nespočívaly pouze ve shromažďování pěchoty a loďstva. Kvůli usnadnění přepravy armády do Řecka byla provedena různá technická opatření, z nichž bylo nejambicióznější prokopání kanálu skrze poloostrov Athos. Jen tento projekt, který měl pravděpodobně předejít nebezpečí zničení loďstva, jak se to stalo při prvním pokusu o výpravu proti Řecku, si sám o sobě vyžádal tři roky.⁵⁴ Právě takový megalomanský projekt, dle Řeků docela zbytečný, neboť lodě bylo možné táhnout po souši, významně přispěl k řeckému obrazu Xerxa jako arogantního vládce, který se dopouštěl *hybris*.⁵⁵ Hérodotos například celý projekt považuje pouze za doklad Xerxovy chorobné pýchy a touhy dokázat svou moc.⁵⁶

Další rozsáhlou prací, odsuzovanou Řeky stejně jako prokopání kanálu, bylo přemostění Helléspontu. To mělo významně zkrátit dobu nezbytnou pro přepravu pěchoty oproti použití lodí. Helléspont měl být přemostěn pomocí dvojitého pontonového mostu spojujícího Abýdos s místem nedaleko Séstu. Most byl sice postaven, krátce na to byl ovšem zničen bouří. Xerxés podle Hérodota měl nechat stavitele mostu popravít a moře ztrestat tím, že do něj nechal vhodit okovy a pak za mrskání bičem pronášet "barbarská a zpupná slova". Most byl poté vystavěn znovu, tentokrát však již vydržel. Postavení mostu si celkem vyžádalo více než 650 lodí, 360 jedna polovina, 314 druhá. Na napnutá lana podpíraná lodmi byly položeny klády, na ty byla kladena prkna, na prkna pak navršena udusaná hlína; když byl most hotov, byla na něm ještě postavena zídka, aby se zvířata, jež po něm měla přejít, neděsila vody pod nimi.⁵⁷

Dále byly v Thrákii a Makedonii shromažďovány potraviny, které byly poté uloženy do centrálních sýpek.⁵⁸ Je možné, že částečně sloužily k zásobování vojska při pochodu, hlavně se ale jednalo o rezervu.⁵⁹ Dokud vojsko táhlo zeměmi podřízenými Perské říši, mělo zaručeno dostatečný přísun potravin. Jakmile by však dorazilo do Řecka, ocitlo by se na nepřátelském území, pravděpodobně bez přístupu k dostatečnému množství jídla, jež by mohlo nasytit tak početnou armádu.

⁵² Hérodotos, *Hist.*, VII, 20

⁵³ Burn, 1962, str. 317

⁵⁴ Hérodotos, *Hist.*, VII, 22

⁵⁵ Burn, 1962, str. 318

⁵⁶ Hérodotos, *Hist.*, VII, 24

⁵⁷ Hérodotos, *Hist.*, VII, 35 - 36

⁵⁸ Hérodotos, *Hist.*, VII, 25

⁵⁹ Burn, 1962, str. 318 - 319

Roku 481 př. n. l. vyrazil Xerxés ze Sús do Kritally, kde se měla pěchota shromáždit, a odtud směřoval přes Frýgii do Sard v Lýdii, kde měl i s vojskem přezimovat.⁶⁰ Je však také možné, že v Kritalle byla soustředěna pouze část vojska, zbytek se pak měl připojit u Helléspontu.⁶¹ Ze Sard Xerxés vyslal posly do těch řeckých měst, která se ještě nepodrobila, s požadavkem země a vody, jejichž předání bylo formálním symbolem podřízení se perské moci. Do Athén a Sparty však nikoho neposlal, protože měl ještě v dobré paměti, jak se představitelé těchto obcí zachovali k Dáreiovým poslům.⁶²

Po dokončení prací na mostě přes Helléspont a na kanále skrze Athos, vyrazila výprava ze Sard k Abýdu, kde se pěchota měla potkat s flotilou. Když se vydali na pochod, mělo podle Hérodota dojít k zatmění slunce, zlověstnému znamení předznamenávajícímu zkázu Řecka.⁶³ Pokud však k zatmění slunce opravdu došlo, nemohlo se udát v době, kdy už byl Xerxés v Sardech, ale již o rok dříve, neboť neblížíší zatmění slunce v té době připadá na jaro roku 481 př. n. l., což byla doba, kdy výprava teprve vyrážela na cestu ze Sús.⁶⁴

Po překročení Helléspontu, kde měl Xerxés sledovat vojenskou přehlídku a závody lodí a z trůnu z bílého mramoru pozorovat vojsko přecházející most, i když pravděpodobně ne celé, se výprava ocitla v Thrákii, a tím také v Evropě. Nyní směřovala k thráckému Dorisku.

U Dorisku se k pěchotě opět připojilo loďstvo.⁶⁵ V Dorisku měl Xerxés nechat celé vojsko, pěchotu i loďstvo, spočítat, a Hérodotos využívá tohoto místa ve vyprávění k výčtu národů tvořících perskou pěchotu a loďstvo a vyčíslení počtu lodí.⁶⁶ Později, na jiném místě ve vyprávění,⁶⁷ se pak snaží dobrat celkového počtu mužstva jak pěchoty, tak flotily, udává však naprosto přehnaná a nepravděpodobná čísla. Celkový počet perských vojáků, včetně doprovodu v podobě služebníků, otroků a žen, vyčíslil na více než pět milionů, z toho samotné vojsko bez doprovodu mělo tvořit polovinu z celkového počtu, tedy 2 641 610. To jsou však zcela nereálná čísla a stěží představitelná už jen s ohledem na dopravu a zásobování takového kolosu. Ať už tato čísla vycházejí ze snahy uvést počet Peršanů do souladu s nápisem na pomníku peloponéských padlých v bitvě u Thermopyl a s tradicí, udávající počet tří *myriád*, nebo Hérodotovu desinterpretaci pojmu *myriarch*, střízlivý moderní odhad celkového počtu vojska je mezi dvěma sty až třemi sty tisíci.⁶⁸ Co se týče počtu lodí, tato čísla se zdají být o něco reálnější. Hérodotos udává 1207 lodí, což se nedá vyloučit, je však třeba dodat, že ne všechny se účastnily

⁶⁰ Hérodotos, *Hist.*, VII, 26 - 32

⁶¹ Bury, 1900, str. 298

⁶² Hérodotos, *Hist.*, VII, 32

⁶³ Hérodotos, *Hist.*, VII, 37

⁶⁴ Burn, 1962, str. 321

⁶⁵ Hérodotos, *Hist.*, VII, 39

⁶⁶ Hérodotos, *Hist.*, VII, 60 - 100

⁶⁷ Hérodotos, *Hist.*, VII, 184 - 186

⁶⁸ Burn, 1962, str. 326 - 329; Bradford, 1980, str. 33 - 34; Bury, 1900, str. 299 - 300

celého tažení. Peršané ve skutečnosti neměli později v průběhu tažení nad Řeky tak výraznou převahu a v bitvě u Salamíny nebyl rozdíl mezi počtem řeckých a perských lodí nejspíše tak zásadní. Hérodotos se tento rozpor snaží korigovat tím, že přehání ztráty perského loďstva zapříčiněné bouří před bitvou u mysu Artemis. Je pravděpodobné, že 1207 byl skutečný počet válečných lodí, které měli Peršané k dispozici, výrazná část z nich však byla využita při výstavbě pontonového mostu přes Hellésponť.⁶⁹

Jako u výprav za Dáreia bylo i teď důležité koordinovat pohyb flotily a pěchoty. I za předpokladu, že by si pěchota nesla dostatečné zásoby s sebou a další nabrala na cestě Thrákií a Makedonií, bylo nezbytné zajistit dopravu dostatečného množství jídla bezpečně po nepřátelském moři pro případ, že by se tažení protáhlo. Stejně tak byla loďní blokáda spolehlivým prostředkem, jak zabránit přísunu posil a zásob do řeckých obcí. V tom případě, i kdyby byla řecká města připravena na Peršany sebelépe, by nedokázala vydržet obléhání z moře i z pevniny, neboť by neměla dostatečné zásoby jídla.

Z Dorisku výprava pokračovala do Thermy v Makedonii, kde k ní přibyli poslové, které Xerxés poslal ze Sard pro zemi a vodu.

Nejpozději kolem roku 483 př. n. l., kdy začali práce na kanálu skrze Athos, si Řekové museli začít uvědomovat nevyhnutelnost a také rozsah perského tažení. Ačkoliv roku 482 př. n. l. musel ještě Themistoklés použít pro svůj program výstavby athénské loďstvo jako záminku hrozící střet s Aigínou, již o rok později, když do řeckých měst začínají přicházet Xerxovi vyslanci a šíří se zprávy, že perská expedice začala, se jednatřicet řeckých států účastní na Korintské šíji jednání o postupu proti blížícímu se nepříteli. Je fascinující, že zrovna řecké státy, které vždy tak lpěly na své individualitě a soběstačnosti a nikdy se nepřestaly zmitat ve vzájemných potyčkách a zrádných spojenečtvích, se dokázaly teď, ve chvíli přicházející hrozby, sjednotit a alespoň částečně spolupracovat na vzájemném prospěchu. I nepřítelství mezi Athénami a Aigínou bylo dáno pro tuto chvíli zapomenuto v zájmu udržení svobody.

Vrchní velení pěchoty bylo předáno jednohlasně Spartánům, kteří v té době stále představovali vojenskou velmoc. Athéňané byli zase největší námořní silou v celém Řecku a jejich příspěvek do spojeneckého vojska byl rovněž zásadní, takže si nárokovali alespoň námořní velení. Když však byli vystaveni nátlaku ze strany ostatních států, ustoupili a vzdali se velení loďstva ve prospěch Spartánů.⁷⁰ Pokud by totiž nadále trvali na velení, vedlo by to pouze ke konfliktům mezi řeckými státy a vyvolalo zášť vůči Athénám, a nejspíše by to zablokovalo veškeré snahy kongresu. Ve výsledku však byl tento ústupek spíše formální, neboť

⁶⁹ Burn, 1962, str. 332

⁷⁰ Bury, 1900, str. 300 - 302

Themistokleova zkušenost s námořním bojem a jeho geniální taktika byly zárukou toho, že mu zůstane rozhodující hlas ve vedení celé operace a zachová si kontrolu nad námořní silou, které byl strůjcem.⁷¹

Kongres reprezentující sjednocená řecká města proti perské invazi také vyslal zástupce do Argu, na Krétu a do Syrkús na Sicílii s žádostí o spojení a poskytnutí potřebné vojenské výpomoci. Žádná z oslovených obcí však pomoc nepřislíbila; Argos nemohl nabídku přijmout buď proto, že velení bylo svěřeno jeho odvěkému nepříteli, Spartě, nebo proto, že již zahájil jednání Peršany; Gelón, tyran v Syrakúsách, byl již zapleten do jiného válečného konfliktu. Kongres také vyslal do Sard zvědy, aby ověřili zvěsti o velikost perského vojska.⁷²

V době, kdy se Xerxés chystal překročit Hellésponť, přednesli Thessalové na kongresu žádost o poskytnutí pomoci proti postupujícím Peršanům. Údajně přitom dali ostatním účastníkům kongresu ultimátum: pokud bude do Thessalie poslána vojenská pomoc, budou bojovat proti Peršanům, pokud však ne, podrobí se perské moci.⁷³

Pro Řeky bylo důležité ubránit území co možná nejvíce na severu, proto bylo vysláno vojsko čítající asi 10 000 hoplítů pod vedením Spartána Euainta a Themistoklea. Cílem tažení bylo zastavit postup Peršanů z Makedonie do Thessalie u průsmyku v údolí Tempé. Na místě se však příliš dlouho nezdrželi, nejspíše proto, že to nebyla jediná cesta vedoucí do Thessalie, takže hrozilo, že průsmyk neudrží, a také, že by mohli být nepřitelem obklíčeni. Spojenecké vojsko se proto vrátilo zpět a Thessalové se Peršanům vzdali bez boje.⁷⁴ Peršané tak měli volný vstup do Thessalie.

Poté, co se vojsko vrátilo z Thessalie, rozhodoval kongres o dalším postupu, neboť bylo třeba vybrat vhodná místa, kde by bylo možné zastavit postup nepřitele i při jeho početní převaze. Ačkoliv obyvatelé Peloponnésu byli pro to, aby se veškerá obrana soustředila právě na obranu Korintské šíje, která nedovolovala nepříteli vzhledem k úzkému prostoru využít své početní převahy, pro Athéňany a města na sever od Korinthu byla taková strategie nepřijatelná, neboť by zůstala proti Peršanům nechráněna. Po neúspěchu v údolí Tempé bylo proto vybráno jiné podobné místo, ležící co nejvíce na severu v oblasti dnešního Malijského zálivu – Thermopyly („Horké brány“), v té době nepříliš široký průsmyk, chráněný z jedné strany pohořím Oité a z druhé mořem. Jelikož perská pěchota a flotila postupovaly paralelně, bylo rozhodnuto o vyslání spojeneckého loďstva, jež mělo Peršany zastavit na moři. Protože bylo

⁷¹ Bradford, 1980, str. 92

⁷² Hérodotos, *Hist.*, VII, 148 - 172

⁷³ Hérodotos, *Hist.*, VII, 172

⁷⁴ Hérodotos, *Hist.*, VII, 173 - 174

nezbytné koordinovat jeho pohyb s postupem pěchoty, vyslali Řekové své loďstvo k mysu Artemision na Euboi, nedaleko Malijského zálivu.⁷⁵

Protože největší část loďstva, které bylo posláno k Artemisiu, byla athénská a většina lodí obsazena právě Athéňany, nemohlo si město dovolit účastnit se i tažení pěchoty. Pěchota proto měla být z velké části složena z obyvatel peloponnéských obcí. Vojsko vyslané z Peloponnésu však čítalo pouze něco kolem 4 000 těžkooděnců. Spartáané totiž tou dobou slavili karnejské svátky, a nemohli se tedy tažení z náboženských důvodů účastnit. Jako výraz odhodlanosti podílet se na společné obraně vyslala Sparta alespoň jednotku tří set hoplītů vedenou králem Leónidou, která měla být ihned po skončení svátků posílána veškerými vojáky, které měla Sparta k dispozici. Ostatní Peloponnésané podle Hérodota neposlali větší vojsko, protože je zdržela olympiáda, která se tou dobou konala.⁷⁶ Ačkoliv důvody Sparty, které zdržely vojsko, jsou nejspíše pravdivé, účast na olympiádě působí jako nepřilíš věrohodná záminka. Olympiády totiž byly panhelénskými slavnostmi, kterých se účastnili všechny nebo alespoň většina řeckých států. Fakt, že Athéňané byli schopni se nalodit prakticky neprodleně, zatímco obyvatelé Peloponnésu nebyli schopni zmobilizovat dostupné vojsko údajně kvůli olympiádě, nasvědčuje spíše tomu, že peloponnéské státy byly nadále přesvědčeny o obraně Korintské šíje jako nejvhodnější strategii.⁷⁷

3.3. Bitva u Thermopyl

Průsmyk Thermopyl byl již dříve užíván proti táhnoucím Thessalům Fóky, kteří zde zbudovali i zeď, která však byla v době perského tažení již částečně zřícená. Protože tato zeď protínala průsmyk v nejužších místech a komplikovala tak nepříteli postup v už tak stísněném prostoru, rozhodli se ji Řekové opravit.⁷⁸ U Thermopyl se sešlo asi 6 000 Řeků, k těm z Peloponnésu se zde přidali ještě Thespijští a Thébané z Boiótie, z místních Fókové a opuntští Lokrové.⁷⁹ Průsmyk měl Řekům dát alespoň slabou šanci na úspěch za předpokladu, že jej udrží dostatečně dlouho a že flotila způsobí citelné škody Peršanům na moři. Když už však byli u Thermopyl, dozvěděli se, že okolo průsmyku vede další cesta. Ta sice nemohla být užita k tomu, aby se po ní přepravila celá perská armáda, jako tomu bylo v údolí Tempé, bylo však možné po ní vyslat jednotku, která by Řekům vpadla do zad. Z toho důvodu dal Leónidás tuto stezku střežit Fóky.⁸⁰ Zároveň poslal pro posily, ty však nedorazily.⁸¹

⁷⁵ Hérodotos, *Hist.*, VII, 175 - 176

⁷⁶ Hérodotos, *Hist.*, VII, 206

⁷⁷ Burn, 1962, str. 406; Bury, 1900, str. 303 - 304

⁷⁸ Hérodotos, *Hist.*, VII, 176

⁷⁹ Hérodotos, *Hist.*, VII, 202 - 203

⁸⁰ Hérodotos, *Hist.*, VII, 212 a 217

Když Peršané přitáhli k průsmyku, čtyři dny se nic nedělo. Hérodotos se domnívá, že šlo o psychologický nátlak, kterým chtěl Xerxés přimět Řeky k tomu, aby se vzdali bez boje.⁸² Perská armáda však představovala těžkopádný kolos, složený z jezdeckých jednotek, lehkooděnců a těžkooděnců, přičemž každá jeho část se pohybovala trochu jinou rychlostí a celý zástup lidí se musel táhnout krajinou na míle daleko. Je proto možné, že ke zdržení útoku došlo v důsledku toho, že jednotlivé části perského vojska dorážely k průsmyku postupně. Ani Helléspont totiž nebylo schopno překonat za jeden den a přesun perské armády z Thessalie se zřejmě rovněž vlekl.⁸³

Pátého dne vydal Xerxés příkaz k útoku. Vlna za vlnou se na Řeky valily hordy Peršanů. Ti však díky pevné formaci, statické pozici, lepší výzbroji a promyšlené taktice odolávali. Ačkoliv Peršané útočili celý den, Řekové udrželi pozice a aniž by příliš riskovali a sami útočili, způsobili nepříteli značné ztráty. Peršané se na noc stáhli. Druhý den Xerxés poslal proti Řekům pýchu své armády: Nesmrtelné, elitní perskou jednotku a svou osobní gardu, kteří měli hrstku Řeků, čelících největší armádě, jakou svět doposud viděl, rozšlapat. Nedopadli však o nic lépe, než den předtím Médové. Ještě ten den se však průběh událostí obrátil v prospěch Peršanů. Řecký zrádce, Efiáltés z Mélie, jim totiž ukázal stezku okolo průsmyku, kterou bylo možné obejít řecké pozice.⁸⁴

Burn poznamenává: *Kdyby o něm Dante slyšel, byl by Efiáltés v nejnižší části jeho pekla společně s Jidášem a Brutem.*⁸⁵ Ačkoliv Peršané pravděpodobně díky skautům a zvědům, kteří dorazili nějakou dobu před zbytkem armády, o existenci stezky věděli, přesto potřebovali někoho z místních, kdo by je po ní vedl. Vzhledem k tomu, že většina měst severně od Thermopyl se Xerxovi poddala, bylo jen otázkou času, kdy se někdo takový najde.

Ještě téhož večera se Nesmrtelní pod vedením Hydarna vydali s Efiáltem horskou stezkou proti Řekům. Nad ránem dorazili k Fókům, kteří stezku strážili. Ti však nebyli připraveni, neboť je nepřítel překvapil, ve spěchu se připravovali k boji a brzy je Peršané zahnali na nedaleký pahorek. Ačkoliv byli Fókové prakticky bezbranní, Peršané je nechali být a spěchali k Řekům bránícím průsmyk. Ti však od uprchlíků z Xerxova tábora a od hlídky na stezce věděli, že se nepřítel blíží oklikou, svolali proto radu a Leónidás přikázal spojencům ústup. Jediní, kteří zůstali, byli Thespijští, kteří chtěli dobrovolně čelit perské přesile, a Thébané, které Leónidás odejít nenechal, protože je podezíral, že jsou nakloněni Peršanům.⁸⁶

⁸¹ Hérodotos, *Hist.*, VII, 207

⁸² Hérodotos, *Hist.*, VII, 210

⁸³ Burn, 1962, str. 411

⁸⁴ Hérodotos, *Hist.*, VII, 210 - 213

⁸⁵ Burn, 1962, str. 413

⁸⁶ Hérodotos, *Hist.*, VII, 222

Poslední bitva začala. Jelikož zbylí Řekové věděli, že "smrti neujdou"⁸⁷, upustili tentokrát od opatrné taktiky, postoupili dále do širší části průsmyku a vykročili vstříc nepříteli s úmyslem uštvět mu co největší ztráty. Když už měli kopí zlámaná, sáhli po mečích. Mnoho významných Peršanů padlo, padl však také Leónidas. Řekové však bojovali dál, zvláště pak o Leónidovu mrtvolu, které se Peršané čtyřikrát zmocnili a čtyřikrát jim ji Řekové zase vyrvali. Potom ale dorazil oddíl Nesmrtelných a Řekové, kromě Thébanů, kteří se vzdali nepříteli⁸⁸, se stáhli na nedaleký pahorek. Když už neměli ani mečů, ani kopí, bránili se zuby a holýma rukama. Peršané je nakonec obklíčili a zasypali střelami.⁸⁹

Proč Leónidas se svou hrstkou hoplitéů zůstal bránit průsmyk, není úplně jasné. Bylo zřejmé, že pozici nelze udržet, zvláště, kdyby se Thespijští rozhodli ustoupit. Hérodotos se sice domnívá, že si chtěl uzurpovat slávu pouze sám pro sebe a Sparťany, a proto poslal spojence domů.⁹⁰ Z pozdější tradice je však zřejmé, že Sparťané zůstali spíše kvůli vyhlídce na čestnou smrt v boji, pro kterou byli od malička vychováváni, a bojovali do posledního muže. Ostatní spojenci mohli odejít, protože bylo důležité, aby nezahynuli zbytečně. Sparťané však odejít z boje nemohli.

Zpráva od Thermopyl se brzy donesla k Artemisiu. Řecká flotila se během doby, co zde byla, utkala s Peršany pouze jednou a škoda způsobená nepříteli nebyla nijak výrazná, výsledek byl spíše vyrovnaný. Obrana průsmyku padla, aniž by způsobila Peršanům citelné ztráty, a tak nemělo smysl zbytečně riskovat a dále vzdorovat nepříteli na moři, jelikož celý plán měl smysl jen v případě, že nepřítel utrpí na obou frontách takové ztráty, že to ohrozí další postup invaze. Jakmile se Řekové dozvěděli, že jen cesta skrze Thermopyly volná, odpluli směrem k Attice a Peršané měli volnou cestu: Athény měly brzy pocítit odplatu za vypálení Sard.

⁸⁷ Hérodotos, *Hist.*, VII, 223

⁸⁸ Hérodotos, *Hist.*, VII, 223 - 224

⁸⁹ Hérodotos, *Hist.*, VII, 223 - 225

⁹⁰ Hérodotos, *Hist.*, VII, 220

4. CONTRA 300

Následující část poskytuje kritiku knihy *300* na základě primárních i sekundárních historických pramenů. Snaží se poukázat na odchylky od skutečnosti, popřípadě od popisu antických autorů a tyto následně uvést na pravou míru s odkazy na antické či moderní autority.

4.1. Pochod

"Pochodujeme. Z milované Lakónie -- ze svaté Sparty -- pochodujeme.

Ve jménu cti -- ve jménu slávy -- pochodujeme."⁹¹

Typická výzbroj řeckého těžkooděnce, hoplíta, se skládala většinou z přilby, hrudního pancíře, kopí, štítu, krátkého meče a holeních chráničů. Toto vše vážilo dohromady až 35 kilogramů, z toho nejneohrabanější byl štít, který byl těžký přibližně 7 kilogramů. Váha ovšem nebyla jediná nevýhoda této výzbroje.⁹²

Bronzová přilba, často vycpaná plstí pro dodatečnou ochranu, omezovala zrak i sluch jejího nositele. Chrániče holení bez jakékoliv pohyblivé části zase bránily veškerému pohybu, podobně jako hrudní pancíř, bronzový plech, který měl hoplíta na zádech i na hrudi. Bronz byl navíc v letním vedru, typickém pro středomořské klima, často nesnesitelně rozpálený.⁹³

Z těchto důvodů neměli vojáci výzbroj během pochodu na sobě, většina hoplítů měla navíc k dispozici otroka nebo chudého občana, který za ně tuto výzbroj nesl až k místu bitvy a který mu také do zbroje pomohl, neboť i to vyžadovalo asistenci. Hoplíta se z pochopitelných důvodů nijak nehrnul navlékat na sebe takovou výstroj dlouho před bitvou a často čekali až do poslední chvíle.⁹⁴

Přestože tedy vypadá táhnoucí spartské vojsko nepochybně působivě, je nepravděpodobné, že by už během pochodu na místo střetu byli vojáci připraveni k boji a oděni ve zbroji. Spíše by společně s každým vojákem táhl jeden nebo více pomocníků, kteří by nesli jeho výzbroj a zásoby jídla. A to samozřejmě platí i pro ostatní spojence, kterým ve *300* evidentně nedělá vůbec žádný problém několik dní pochodovat v plné zbroji.⁹⁵

Povinnou výbavou z celé výstroje byl pouze štít a kopí, ostatní části sloužící jen k ochraně jejího nositele, byly volitelné. Často proto ve výbavě vojáků chyběly, neboť výzbroj nebyla financována státem, ale každý občan, který se měl účastnit bitvy, si ji musel pořídit sám na

⁹¹ Miller, a další, 2011, Kap. 1., str. 1–3.

⁹² Hanson, 2009, str. 55–88.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

vlastní náklady. To také znamenalo, že výstroj každého hoplita vypadala často úplně jinak a to i v rámci jednoho městského státu: vzhled zbroje závisel na finančních možnostech, osobních preferencích a touze po okázalém zpracování.⁹⁶

V komiksovém podání to naopak vypadá, že každý řecký stát má jasně stanoveno, jakými součásti výzbroje mají být hoplité vybaveni a jak mají vypadat. Všichni Spartané mají prakticky jednotnou výstroj, stejně jako Fókové nebo Arkádané. I kdyby měli Spartané nějakou normu, která by nařizovala specifické části výstroje, jiné státy nic takové neměly.⁹⁷

"Úsvit. Pochodujeme. Hluční Arkádané nás vítají hlučnými stížnostmi. Přicházejí z Tegeje a Mantineie. Z Thespídie a Théb, z Opusu i z Fokaie a Malida. Někteří po tuctech, jiní po stovkách. Občané. Vojáci. Osvobození otroci. Odvážní Řekové. Odvážní amatéři. Žvaní. Vychloubají se. Smějí se dokonce nahlas. Sedm tisíc silných -- pochodujeme. Do pekelné tlamy - - pochodujeme."⁹⁸

Když se Spartané střetnou se spojenci, jakoby ani nečekali, že se k nim někdo přidá. Působí to, jakoby rozhodnutí Spartánů táhnout proti Peršanům přišlo nečekaně a ostatní Řekové přispěchali, když se o tomto podniku doslechli.

Ve skutečnosti však rozhodnutí postavit se Peršanům v průsmyku u Thermopyl bylo předem projednáno kongresem řeckých měst, která se spojila proti perské invazi.⁹⁹ Mimo jiné to také nebyla první výprava, kterou tento kongres zorganizoval¹⁰⁰, byla však první, při níž opravdu došlo k boji. Tažení proti Peršanům mělo být dvojitou operací, která měla zabránit perskému postupu jak na moři, tak na souši.¹⁰¹ Vrchní velení této operace bylo svěřeno Spartánům, přičemž do čela celé spojenecké pěchoty byl jmenován král Leónidas.¹⁰² Je proto nepravděpodobné, že by účast jiných řeckých obcí na celém tažení mohla vzbudit u Spartánů nějaký údiv a stejně tak i ostatní Řekové byli pravděpodobně předem informováni o tom, že Sparta vyšle pouze malý kontingent a že zbytek jejího vojska setrvá až do konce náboženských slavností doma.

Je rovněž dost dobře možné, že tři sta mužů, kteří Leónidu doprovázeli, byli ve skutečnosti královou osobní stráží, neboť ta čítala právě tři sta elitních vojáků.¹⁰³ Podmínkou pro přijetí do

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Hanson, 2009, str. 55 – 88.

⁹⁸ Miller, a další, 2011, Kap. 2., str. 8.

⁹⁹ Hérodotos, *Hist.*, VII, 172.

¹⁰⁰ Hérodotos, *Hist.*, VII, 173; Bradford, 1980, str. 90 – 91.

¹⁰¹ Bradford, 1980, str. 95.

¹⁰² Hérodotos, *Hist.*, VII, 204.

¹⁰³ Cartledge, 2012, str. 190; Bradford, 1980, str. 103.

této funkce bylo mít mužského potomka¹⁰⁴, což by znamenalo, že Sparta prakticky vyslala pouze vrchního velitele spojenecké pěchoty v doprovodu jeho vlastní gardy.

"Hra bohů. Zeus probodává nebesy blesky. Vystrašený Boreas vyje -- a bičuje moře hurikánem. Hrubě probuzený Poseidon zuří, vstává a zvedá příboj až ke hvězdám. Úžasné! Dnes v noci politujme námořníky."¹⁰⁵

Perská flotila měla během cesty kvůli nedostatku prostoru u pobřeží kotvit na volném moři. V době, kdy už Řekové byli u Thermopyl a řecká flotila u Artemisia, měla přijít prudká bouře.¹⁰⁶ Jelikož Peršané kotvili na nebezpečném místě, bouře mnohé z jejich lodí uchvátila a rozbila o nejbližší útesy. Hérodotův výčet ztrát na perském loďstvu je však zřejmě přehnaný a počet zničených lodí byl nepochybně mnohem nižší než jím udávaných čtyři sta lodí, nejspíše mezi jedním až dvěma sty¹⁰⁷.

Většina perských lodí se v bouři údajně rozbila o východní pobřeží Euboie, ačkoliv část mohla být zahnána i k Malijskému zálivu. I tak však mohli Spartánci pozorovat nanejvýš jen trosky a zbytky lodí proplouvající kolem, nemohli být svědky toho, jak Peršané drtí okolní útesy, protože to z místa nedaleko Thermopyl nebylo vidět.

4.2. Leónidas

"A tak se chlapec považovaný za mrtvého -- vrátil jako král."¹⁰⁸

V sedmi letech byli spartští chlapci odebráni od svých rodin a svěřeni do výchovy státu. Byli špatně krmeni, bídně oblékáni, nuceni krást, zároveň ale byli potrestáni, když byli přistiženi při činu. Nemohli navštěvovat rodinu, pouze když se jim podařilo proklouznout bez povšimnutí. Zároveň byli vedeni k soupeření a rivalitě mezi sebou navzájem. Zatímco armáda většiny řeckých městských států se rekrutovala ze svobodných občanů, ve Spartě tomu bylo naopak: svobodní občané se rekrutovali pouze z vojáků. Právě *agogé* byla přípravou na takový způsob života, učila chlapce disciplíně, boji, plížení, nutila je k překonání bolesti a hladu.¹⁰⁹ Příběh o střetu s vlkem je sice fiktivní, je však působivou ukázkou toho, jak *agogé* fungovala.

Ačkoliv byla *agogé* základem spartské výchovy a přípravou na celoživotní povolání vojáka, korunní princové se jí neúčastnili.¹¹⁰ I kdyby bylo myslitelné, že by se chlapec ve věku mezi dvanáctým až dvacátým rokem mohl stát spartským králem (což nebylo pravděpodobné,

¹⁰⁴ Hérodotos, *Hist.*, VII, 205.

¹⁰⁵ Miller, a další, 2011, Kap. 2., str. 11 – 12.

¹⁰⁶ Hérodotos, *Hist.*, VII, 190.

¹⁰⁷ Bradford, 1980, str. 112; Bury, 1900, str. 273; Burn, 1962, str. 390.

¹⁰⁸ Miller, a další, 2011, Kap. 1., str. 10.

¹⁰⁹ Cartledge, 2012, str. 53.

¹¹⁰ Cartledge, 2012, str. 72.

jak napovídá nástup Pausania na trůn), rozhodně to nebylo spojeno s úspěšným splněním *agogé*. V případě Leónida je však důvod se domnívat, že skutečně *agogé* prošel, neboť nebyl korunním princem.¹¹¹

Leónidás usedá na trůn až po roce 489 př. n. l., po smrti svého staršího bratra Kleomena. Leónidás byl až třetím synem Anaxandridovým, ani Kleomenés však nejspíše nebyl nejstarším synem, ale podařilo se mu získat právo na trůn na úkor jeho bratra Dóriea. Ten měl sice mít právo na trůn alespoň po smrti Kleomena, odešel však po sporu s ním ze Sparty.¹¹² Leónidás byl tedy až třetí v pořadí, pokud jde o nároky na trůn, proto nebylo důvodu, proč by neměl projít *agogé*. Rozhodně se však po jejím absolvování nestal králem.

"Pravidelný krok královny osobní gardy. Hluk a šum tržiště umlká. Není tomu ani rok. Rozpustilý kousek. Válka začíná."¹¹³

Ačkoliv to není nikde v komiksu explicitně řečeno, vypadá to, jako by byl Leónidás jediným králem ve Spartě. Sparta však byla obecně mezi řeckými státy výstřední a to se projevuje i na jejím státním systému. V jejím státním systému se mísily prvky gerontokracie, aristokracie, demokracie, oligarchie a monarchie, takže mimo jiné v jejím čele stáli dva králové zároveň.¹¹⁴

V komiksově verzi měli Athéňané a Spartáňané připravit perské posly o život, Athéňané tak, že je shodili do jámy pro zločince, Spartáňané je zase svrhli do studny.¹¹⁵ Příkladnějším v případě Sparty není historická věrohodnost tohoto příběhu tolik zpochybňována.¹¹⁶ Perští vyslanci však přišli do Sparty už v roce 491 př. n. l., a to na rozkaz Xerxova otce Dáreia, ne samotného Xerxa.¹¹⁷ V té době vládl Spartě král Kleomenés, pravděpodobně ještě s Demaratem, ten je však v témže roce nucen Spartu opustit. Válku tak nemohl vyprovokovat král Leónidás, navíc pouhý rok před událostmi u Thermopyl. Ačkoliv Xerxés v roce 481 př. n. l. opravdu vyslal do některých řeckých měst posly s požadavkem země a vody, nebylo to do Athén ani do Sparty právě s ohledem na to, jak tyto obce naložily s Dáreiovými vyslanci.¹¹⁸

4.3. Agogé

"Narodíme se. Prohlédnou nás. Když jsme malí nebo neduživí nebo nemocní nebo zohavení, jsme odstraněni. Trápí nás hladem, nutí krást a prát

¹¹¹ Hérodotos, *Hist.*, VII, 205.

¹¹² Bradford, 1980, str. 73.

¹¹³ Miller, a další, 2011, Kap. 1., str. 13.

¹¹⁴ Cartledge, 2012, str. 49 – 57.

¹¹⁵ Hérodotos, *Hist.*, VII, 133.

¹¹⁶ Bradford, 1980, str. 31.

¹¹⁷ Hérodotos, *Hist.*, VII, 133.

¹¹⁸ Hérodotos, *Hist.*, VII, 133.

se a zabíjet. Zkoušejí nás. Vyženou nás do divočiny. Musíme postavit svůj mozek a vůli proti běsněním přírody. Trestají nás holí a bičem. Učí nás neukázat bolest. Náš výcvik nikdy nekončí. Jsme Spartáné."¹¹⁹

Agogé byl, jak už bylo řečeno, spartský systém výchovy dětí, jehož hlavním a jediným cílem bylo připravit je na celoživotní vojenskou službu. Každého novorozence opravdu prohlížela *gerusie*, sněm starších, a pokud byla na dítěti shledána jakákoli vada, bylo pohozeno. Tento specifický druh eugeniky zaručoval, že dítě bude schopno zvládnout tvrdý spartský výcvik a život, ale také zvyšoval prestiž Spartánů u ostatních řeckých obcí.¹²⁰

Ačkoliv popis *agogé* v zásadě odpovídá realitě, zabíjení nebylo tak běžné, jak by se z komiksového podání mohlo zdát. Během *agogé* se žáci určitě nezabíjeli navzájem, i když byli vedeni k vzájemnému soupeření mezi sebou. Jejich agrese však byla směřována proti *heilótům*, u kterých jako u nejvíce utlačované vrstvy obyvatel hrozilo, že se vzbouří. Nejnadanější z žáků byli proto vybíráni do *krypterie*, "tajné policie", která měla za úkol držet dohled nad *heilóty* a vytipovat všechny problémové jedince, kteří by mohli vést ostatní *heilóty* k nějaké vzpouře. Efoři pak každoročně vyhlášovali válku proti *heilótům*, při které bylo povoleno je i zabíjet, ačkoliv byli formálně státním majetkem.¹²¹

Do *krypterie* byli ovšem verbováni chlapci až kolem osmnáctého roku života a vražda rozhodně nebyla ve Spartě při výchově na denním pořádku, většina chlapců se na něčem takovém nepodílela. To však neznamená, že se s ní Spartáné při *agogé* nemohli za určitých okolností setkat a rozhodně to nečiní spartskou výchovu nijak přijatelnější.

4.4. Eforové

"Efoři. Kněží starých bohů. Incestem degenerovaná prasata, která musí dokonce i král podplácet a prosit."¹²²

Jak už bylo řečeno, spartský státní systém byl složitý a skutečně v něm zaujímali významné místo právě eforové. Spartská společnost byla silně nábožensky založená a podobně jako ve zbytku Řecka bylo zvykem se před významnými rozhodnutími radit s věštinou. Výše uvedená scéna ovšem spojuje dohromady dvě zcela odlišné instituce, a i když obě dvě významně ovlivňovaly většinu politických rozhodnutí ve Spartě, každá z naprosto jiného důvodu.

¹¹⁹ Miller, a další, 2011, Kap. 3., str. 2.

¹²⁰ Bradford, 1980, str. 61.

¹²¹ Bradford, 1980, str. 52 – 57.

¹²² Miller, a další, 2011, Kap 2., str. 3.

Eforát byla čistě spartská světská instituce, jedna ze složek státního systému. Měla celkem pět členů, kteří byli každoročně voleni a nemohli být znovuzvoleni podruhé. Ačkoliv zpočátku nejspíše neměli eforové příliš velkou moc, postupně získali na významu a nakonec měli zřejmě větší faktickou moc než samotní králové. Ti byli sice vrchními veliteli vojska v době válečných tažení a měli dědičné právo kdykoliv vytáhnout s částí vojska, přesto i v tomto ohledu byli omezováni a kontrolováni efory a kromě místa v *gerusii*, sněmu starších, byli jinak spíše reprezentativními a náboženskými figurami.¹²³

Věštírny, a obzvláště věštírna v Delfách, byly nejen náboženskou, ale hlavně panhelénskou institucí. Nejednalo se o součást státního systému a neměly proto žádnou formální moc nad jakýmkoliv řeckým státem. Na druhou stranu však nebylo Řeka, který by se někdy s věštírnou neradil, a bylo samozřejmostí, že řecká města posílala do Delf poselstva před rozhodováním o nadcházejícím vojenském tažení. Dané věštbě byl přisuzován velký význam a často sloužila jako klíčový argument při rozhodování o daném podniku. Na druhou stranu byly ale výroky věštíren tradičně ambivalentní a daly se vykládat různým způsobem, čehož dokázali schopní politici využít ve svůj prospěch.¹²⁴

Přestože inkriminovaná pasáž v komiksu poněkud ohýbá fakta, drží se některých reálných událostí a vychází z teorií některých historiků. Spartané byli skutečně zdrženi svátkem Karneí a vyslaná skupina tří set mužů měla být pouze dokladem spartské odhodlanosti bojovat.¹²⁵ Ze zdržení však nelze vinit efory, nebo alespoň ne pouze je, neboť zastavení veškeré vojenské aktivity v průběhu Karneí patřilo k dávným spartským náboženským zvykům, který nebylo možné jen tak porušit. Pravděpodobnější proto je, že rozhodnutí pozdržet tažení proti Peršanům padlo v *gerusii*, která měla za úkol předjednat veškeré záležitosti, o kterých se hlasovalo na sněmu, s možností vyřadit je z jednání. Sněm pak o záležitostech pouze hlasoval, nikoliv projednával nebo navrhoval změny.¹²⁶

Co se týče motivu podplacení věštírny Peršany, i pro tuto skutečnost existuje reálná opora. Delfy skutečně, alespoň podle Hérodota, vydávaly na dotaz ohledně úspěšnosti či neúspěšnosti odporu Řeků proti Peršanům značně nejasná proroctví. Rovněž skutečnost, že Delfy byly během Xerxova pochodu Řeckem jakoby zázrakem ušetřeny, svědčí o mnohém. Řekové sice po skončení konfliktu proti Delfám nijak nevystupovali a snažili se spíš získat si jejich přízeň, to ale neznamená, že tato obec nepřešla během války, stejně jako spousta jiných řeckých měst, na

¹²³ Cartledge, 2012, str. 50.

¹²⁴ Bradford, 1980, str. 81 – 83.

¹²⁵ Hérodotos, *Hist.*, VII, 206.

¹²⁶ Cartledge, 2012, str. 50 – 51.

stranu Peršanů a nepříspěla tím k atmosféře strachu a psychologického teroru, kterou se Xerxés snažil šířit.¹²⁷

4.5. Zed'

"Možná král Xerxés poslal svého velvyslance, aby vyjednal naší kapitulaci. Ale možná, že ho napadlo, proč nedostal jedinou zprávu od svých zvědů. Spart'anské přivítání. Zpomalí krok -- dech se jim zrychlí -- prsty se pevněji sevrou na ratištích oštěpů -- Xerxovi otroci postupují. Tu zed' postavili naši Fókidští spojenci. My, Spart'ané, jsme dodali maltu."¹²⁸

Hérodotos sice explicitně nepíše, že by Xerxés vyslal vyjednávat o kapitulaci, zmiňuje se však o tom, že Xerxés vyčkával čtyři dny, aby Řeky donutil se vzdát.¹²⁹ Je však pravděpodobné, že uvedené čtyři dny potřeboval perský král spíše k tomu, aby poskytl čas zbytku své armády spojit se s jejím předvojem.¹³⁰ Během této doby se okolí zřejmě opravdu hemžilo perskými zvědy a ti, kteří byli chyceni, s největší pravděpodobností neušli smrti.¹³¹ To, že by Spart'ané byli takto zbytečně teatrální, se nezdá příliš pravděpodobné, ačkoliv není nic, co by to popíralo. U Hérodota však není o něčem takovém ani zmínka.

Zed' v průsmyku u Thermopyl opravdu stála a postavili ji skutečně Fókové¹³², jak je řečeno v komiksu. Ovšem s tím rozdílem, že nebyla postavena těsně před bitvou, jak se autor snaží čtenáři vsugerovat, ale několik desetiletí předtím. V době před osudovým střetnutím byla už značně poničená a Řekové ji museli opravit, aby jim poskytla ochranu před perskou přesilou. To, že by využili jako materiálu lidských těl, je však čirá fikce.

Jedinou událostí, kterou v tomto kontextu Hérodotos zmiňuje, je, že Xerxés vyslal k Řekům zvěda na koni s úkolem zjistit, zda Thermopyly skutečně chrání jen hrstka vojáků.¹³³ Podle řeckého historika projel tento zvěd celým průsmykem bez úhony až k fócké zdi, kde právě stáli na strážích Spart'ané. Ti si ho však vůbec nevšimli a v klidu si dál česali vlasy a cvičili. Když zjistil to, co měl, vrátil se bez úhony do perského tábora. Pravdivost této historiky je však přinejmenším pochybná¹³⁴ a jejím cílem zřejmě je pouze uvést rozhovor mezi Xerxem a Démaratem.

¹²⁷ Bradford, 1980, str. 82.

¹²⁸ Miller, a další, 2011, Kap. 3., str. 7.

¹²⁹ Hérodotos, *Hist.*, VII, 210.

¹³⁰ Bradford, 1980, str. 118 – 122.

¹³¹ Burn, 1962, str. 407.

¹³² Hérodotos, *Hist.*, VII, 179.

¹³³ Hérodotos, *Hist.*, VII, 208.

¹³⁴ Burn, 1962, str. 407.

4.6. Bitva

"Šelma se blíží -- větrí blížící se žrádlo. Množství mužů -- tak obrovské, že se pod jejich krokem třese země. Armáda -- nepředstavitelně obrovská -- připravená pohltit maličké Řecko -- zadusit jedinou naději světa na rozum a spravedlnost."¹³⁵

Thermopyly byly vybrány hlavně kvůli tomu, aby Peršané nemohli těžit ze své početní převahy¹³⁶; další výhodou této soutěsky bylo, že neumožňovala nepříteli využít jeho kavalerie, protože neposkytovala dostatek prostoru k manévrování. Když tedy Peršané na Řeky zaútočili, pravděpodobně bez koní a velbloudů, nemohli v těsném prostoru nasadit do boje válečné slony. Hérodotos také píše, že Xerxés nejprve poslal na Řeky Médy a Kissie, kteří měli mimo jiné podobné nebo stejné oblečení¹³⁷, nikoliv oddíl složený z různých národů. Je samozřejmé, že všichni vojáci jednoho národa ve skutečnosti neměli identické oblečení. V této scéně jsou ovšem čtyři skupiny, z nichž každá má zřejmě představovat jeden národ, pro přehlednost rozlišeny právě svým oblečením.

Miller sice zpočátku zobrazuje postavení a taktiku falangy docela věrohodně, postupně se však tato věrohodnost vytrácí. Řekové se shromáždili za fůčkou zdi, která protínala průsmyk, hradba však nebyla jednoduše, ale byla přerušena bránou. Průsmyk sám o sobě byl dost úzký, Peršané však byli nuceni ještě více zmenšit šíři šiku kvůli zdi, přes kterou se museli k Řekům dostat. Na druhou stranu se Řekové, alespoň v prvních dvou dnech obrany průsmyku, mohli držet za zdi a nemuseli proti Peršanům podnikat žádné výpady. Stačilo, když drželi své pozice¹³⁸. Jakýkoliv postup vpřed pro ně představoval spíš nebezpečí.

Řecká výzbroj poskytovala hoplítům výbornou ochranu proti většině druhů vojáků, jimiž perská armáda disponovala. Bylo to však vykoupeno obtížemi spojenými s nošením těžkého vybavení. Korintská přilba, která byla v té době Řeky užívána, na jedné straně chránila jejího nositele před vážnými zraněními hlavy, na druhé straně ho ale činila prakticky hluchým a slepým. Navíc hluk bitevní vřavy a oblaka prachu, která se zvedala vojákům pod nohama tyto obtíže dále násobila. A tak byl veškerý pohyb falangy určován hlavně tlakem vojáků tělem na tělo.¹³⁹

Hoplon, velký štít užívaný hoplity, neposkytoval pouze ochranu před útočícími nepřáteli a ranami jejich zbraní, ale sloužil také k udržení stability celého šiku přenášením jeho váhy a

¹³⁵ Miller, a další, 2011, Kap. 3., str. 10.

¹³⁶ Hérodotos, *Hist.*, VII, 177; Bradford, 1980, str. 91.

¹³⁷ Hérodotos, *Hist.*, VII, 62.

¹³⁸ Hérodotos, *Hist.*, VII, 223.

¹³⁹ Hanson, 2009, str. 55 – 88.

pohybové energie na první řady. Každý muž se totiž opřel vší silou štítem o záda toho, kdo stál před ním, a během bitvy tak vytvářel tlak, který držel šik pohromadě při tlaku útočícího nepřítele.¹⁴⁰

Proto je nepravděpodobné, že by Spartáané jednak vytáhli vstříc Peršanům, obzvláště během, stejně tak jako, že by měnili formaci během bitvy na základě Leónidova pokynu. Podobně rozpuštění šiku, krytí se štítem v pokleku před letícími šípy a následné obnovení formace je problematické. Už jen proto, že hopliti poté, co jednou upadli na zem, většinou nebyli schopni vzhledem k váze zbroje sami vstát.¹⁴¹ Stejně tak formace narušená nápirem nepřítele by se už nejspíš neobnovila.¹⁴² Nepřátelské šípy byly navíc vypáleny pravděpodobně už před započatím vlastní bitvy, ještě než se útočící perské vojsko dostalo přes průsmyk, a mohli být efektivně odražený štíty a helmami bez nutnosti jakkoli uvolnit formaci nebo rozvolnit šik.¹⁴³

Nesmrtelní představovali elitní perskou jednotku a královu osobní gardu čítající deset tisíc mužů, která si disciplínou a výcvikem nejspíše nezařadila se samotnými Spartány.¹⁴⁴ Jméno „Nesmrtelní“ Řekové užívali proto, že podle jejich představ za každého padlého z této jednotky nastupoval předem připravený náhradník.¹⁴⁵ Jejich oděv ovšem zdaleka nebyl tak působivý, jak je představován v komiksu *300*, kde svou výzbrojí a oblečením připomínají ze všeho nejvíce japonské ninji s prvky samurajské zbroje. Jejich útok se zřejmě příliš nelišil od útoku Médů, takže i způsob obrany užitý Řeky byl stejný. Řecká výzbroj vzhledem ke své fatální váze často způsobila, že pokud její nositel upadl, nedokázal se postavit zpět na nohy a byl ušlapán.¹⁴⁶ Taktika tak, jak je zobrazena v komiksu, kdy Spartáané shazují na Peršany mrtvolu a sami lehce seskakují z valu s mrtvolou v rukách, je proto v plné zbroji nemyslitelná. Útok Nesmrtelných se navíc zřejmě odehrál až druhého dne, rozhodně ne v noci, kdy byl boj obvykle přerušen.¹⁴⁷

Je třeba si také uvědomit, kolik bylo u Thermopyl ve skutečnosti Řeků, neboť průsmyk nechránili jenom Spartáané. I když odpočteme tisíc Fóků, kteří střežili stezku okolo Thermopyl, zbývá stále nějakých pět tisíc bojeschopných mužů, kteří se mohli postavit nepříteli.¹⁴⁸ V komiksu *300* jsou reprezentanti ostatních řeckých obcí s výjimkou Spartánů opominuti. Ačkoliv Leónidas využije Arkádů pro překvapivý útok na Nesmrtelné, zbývající Řekové jakoby z bojiště zmizeli. Navíc stejně nevěrohodně jako spartánská část obrany proti Nesmrtelným působí i ta arkadská, neboť tito bojovníci, pokud by vybíhali po jednom z úžiny ve

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Hanson, 2009, str. 152 – 170.

¹⁴³ Tamtéž, str. 74, 140.

¹⁴⁴ Bradford, 1980, str. 129.

¹⁴⁵ Hérodotos, *Hist.*, VII, 83.

¹⁴⁶ Hanson, 2009, str. 55 – 88.

¹⁴⁷ Hanson, 2009, str. 72.

¹⁴⁸ Hérodotos, *Hist.*, VII, 202 – 203.

skále, by pravděpodobně nebyli schopni vytvořit nějakou udržitelnou formaci schopnou čelit dotírajícímu nepříteli.¹⁴⁹

Naopak řecké spojenecké vojsko bylo podle Hérodota seřazeno za sebou v šiku podle jednotlivých států, přičemž se postupně střídali v čelní pozici, aby předešli zbytečnému vysílení prvních řad.¹⁵⁰ Z toho ovšem vyplývá, že i během jedné bitvy muselo docházet ke krátkým přestávkám, protože si lze těžko představit, jak by jinak Řekové měnili pozici v šiku v tak těsném prostoru, navíc za pokračujícího útoku Peršanů. Je tedy jasné, že to nebyly pouze bronzové štíty a kopí Spartánů, které držely Thermopyly, ale že na obraně se podíleli občané všech řeckých městských států, které k průsmyku vyslaly své vojáky.

Když se druhé noci a třetího rána dozvěděli Řekové, že budou brzy obklíčeni Peršany, Leónidas sám rozhodl, že se mají spojenci stáhnout.¹⁵¹ Rozhodnutí o tom, zda zůstanou v průsmyku a budou ho dál bránit, tedy nezáleželo na velitelích jednotlivých spojeneckých oddílů, jak se snaží vsugerovat autor komiksu *300*, navíc v dané situaci bylo stáhnutí větší části vojska jedinou racionální alternativou, neboť držení Thermopyl za každou cenu bylo sebevražednou akcí. Pokud by totiž Řekové byli obklíčeni zepředu i zezadu, neměli proti perské přesile žádnou šanci.

Poslední vzdor Řeků probíhal podobně jak v předchozích dnech, ačkoliv tentokrát už nečekali Peršany za zdí, ale vytáhli před ni.¹⁵² Spartané však opět nestáli proti perské přesile sami, ale byli posílení ještě o fócké a thébské vojáky, přičemž Fókové zůstali dobrovolně, přestože je Leónidas vyzval k odchodu. Thébané však museli zůstat proti své vůli, protože byli podezíráni, že straní Peršanům. Poslední den odporu tak měli Řekové k dispozici kolem patnácti set mužů, ne pouhých tři sta, jak tvrdí tradice.¹⁵³

V rozporu s historickou skutečností ukazuje Miller v posledním heroickém střetnutí pouze Spartány jako osamocené obránce soutěsky, navíc v poněkud neproveditelné formaci, která je ze všech stran obklopena Peršany. Fóky nechal pobít Nesmrtelnými ještě za pochodu k thermopylské soutěsce. Ve skutečnosti však Nesmrtelní dorazili k průsmyku až poté, co už bitva před zdí byla v plném proudu, načež se Řekové stáhli na nedaleký pahorek, kde se snažili s tím, co jim ze zbraní zbylo, bránit všudypřítomným Peršanům.¹⁵⁴ Rozhodně se ale nepokoušeli o tak smělou operaci, jakou by bylo zasáhnout Xerxa vrženým kopím, ačkoliv Diodóros Sicilský

¹⁴⁹ Hanson, 2009

¹⁵⁰ Hérodotos, *Hist.*, VII, 212.

¹⁵¹ Hérodotos, *Hist.*, VII, 220.

¹⁵² Hérodotos, *Hist.*, VII, 223.

¹⁵³ Hérodotos, *Hist.*, VII, 222.

¹⁵⁴ Hérodotos, *Hist.*, VII, 225.

předkládá poněkud pochybnou historku o tom, jak Spartáané ještě v noci vedli útok na perský tábor při pokusu zabít Xerxa samotného.¹⁵⁵

Řekové skutečně nakonec byli zabiti střelami a oštěpy přilétajícími ze všech stran, když stáli na pahorku a bránili se jen zlámanými kopími a tím, co zbylo z mečů, případně i holýma rukama a zuby. Dohromady padlo u Thermopyl kolem čtyř tisíc Řeků. V *300*, zdá se, umírají pouze Spartáané a pár zapomenutých Fóků.

4.7. Xerxés

Obraz Xerxa je v komiksu *300* nepochybně zcela zkreslen. Perský král je zde předváděn jako polonahý, epilovaný gigant, ověšený po celém těle množstvím zlatých šperků a řetězů, s piercingem a pozlaceným lakem na dlouhých nehtech. Tyto zženštilé rysy jsou ještě zdůrazněny ve filmové verzi *300*, která údajně hraje na homofobní nálady části publika¹⁵⁶. Tato nekorektní prezentace Peršanů vyvolala silnou negativní reakci v Íránu, kde byl film nakonec oficiálně zakázán.

Pokud jde o výšku Xerxovy postavy, nemáme o ní žádné hodnověrné zprávy. V duchu dobových uměleckých konvencí je panovník na reliéfech zobrazován větší, jeho šaty, účes a vousy by však měly alespoň částečně odkazovat na skutečnou podobu panovníka. Xerxés byl tedy určitě oblečený. Na vyobrazeních má na sobě dlouhou róbu, která jej zahaluje od ramen až ke kotníkům, což je zcela v rozporu s jeho prezentací jako polonahého homosexuála. Navíc podobně jako Dáreios i Xerxés je vypořádán s vousy a poměrně dlouhými vlasy. A ačkoliv jeho oděv byl nepochybně, jak se sluší na východního vládce, luxusní a skvostný, určitě na sobě nenosil několik kilo zlata v podobě desítek oblouků, náramků a kroužků do nosu.

Hérodotos má sice ve zvyku nechat Xerxa jednat osobně s většinou postav, které mu mají, co říci, nebo kterým má, co říci on, je však nepravděpodobné, že to tak ve většině případů bylo. Rozhodně tedy v případě Leónidy. Že by sám Xerxés přitáhl průsmykem za Leónidou tažený na trůnu Ahura Mazdy, střežený pouze lučištníky, nejen nemá nikde v pramenech oporu, je to krajně nepravděpodobné. Stejně tak později, když Xerxés čeká na svém trůnu před poslední hrstkou Spartáanů na to, až se mu vzdají. Něco takového by bylo příliš riskantní a pro Řeky by nebylo obtížné vést útok přímo proti králi. Navíc božský král nepochybně potřeboval při jednání s řeckými protivníky tlumočnicka.

¹⁵⁵ Diodorus, *Bib.*, 11.10. 3.

¹⁵⁶ Jensen, 2007

4.8. Efialtés

Efialtés, stejně jako Xerxés, je postava, která vzbudila vlnu nevole, zejména po uvedení filmu. Její filmové zpracování je však věrné komiksovému originálu a hrbáč tak působí v obou médiích stejně groteskně. Právě díky Efialtovi se některým zdálo, že film nejenže diskriminuje zdravotně postižené, ale že jimi dokonce opovrhuje.¹⁵⁷

Efialtés ve skutečnosti nebyl Spartan, podle Hérodota pocházel z Trachíny a jediným důvodem, proč se rozhodl prozradit Peršanům, že existuje stezka okolo průsmyku, byla králova odměna, ať už měla být jakákoliv.¹⁵⁸ Nikde není ani zmínky o tom, že by byl nějak deformovaný nebo jinak postižený.

4.9. Ti milovníci chlapců

Když přijdou Peršané do Sparty s požadavkem země a vody, Leónidás v jedné chvíli poukazuje na Athéňany jako k "milovníky chlapců", jakoby naznačoval, že Athéňané jsou zhýralí a zženštilí.

Ve skutečnosti však na tom Spartané nebyli o mnoho lépe, naopak v jejich společnosti homosexualita a pederastie měly snad daleko větší význam než v ostatních řeckých státech. Například chlapci od dvanácti let byli podněcováni k navazování milostného vztahu se staršími Spartanými. Tento svazek byl sice sexuální, neomezoval se však pouze na tuto stránku a jeho primární funkce byly jiné. Kromě vytvoření pevných vazeb ve vojsku a oddanosti na bojišti, měl také pedagogický význam. Starší Spartan v tomto páru byl zván "inspirátor" a jeho úkolem bylo dohlížet na chlapcovu výchovu a chování, stejně jako předávat základní spartské hodnoty. Této funkci byl dokonce přikládán takový význam, že za některé prohřešky nebyl trestán chlapec, který se jich dopustil, ale jeho starší milenec.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Chemers, 2007

¹⁵⁸ Hérodotos, *Hist.*, VII, 213.

¹⁵⁹ Cartledge, 2012, str. 52 – 53.

5. PRO 300

5.1. Nalezení východiska

Ačkoliv Frank Miller v *300* zpracovává historickou událost, na mnoha místech se rozchází jak s primárními, tak sekundárními prameny, které informují obecně o Řecko-perských válkách i o samotné bitvě u Thermopyl. Z rozhovorů s autorem však vyplývá, že si je tohoto faktu dobře vědom a často také vykazuje překvapivě dobré znalosti tématu. Bylo by navíc příliš omezené zkoumat *300* pouze z historického hlediska a nepokusit se rekonstruovat důvody, které autora vedly k tomu, že si některá fakta přizpůsobil.

Miller v rozhovorech často opakuje - a v článcích o něm se to stalo už prakticky povinností připomenout -, že prvotní zájem o Bitvu u Thermopyl v něm jako malém chlapci vzbudil film *300 Spartanů* (*The 300 Spartans*, CinemaScop, 1962):

Otázka: “Kde Vaše fascinace s bitvou u Thermopyl začala?”

Odpověď: “Když mi bylo 5 let, kdy v kinech běžel film *300 Spartanů*. Byl to starý film od Universalu, tak trochu neohrabaný. Seděl jsem se starším bratrem v sále, dvě řady před našimi rodiči, a ke konci filmu jsem šel za tátou a zeptal se ho, “Ti dobří prohrávají?” A on jednoduše řekl, “Obávám se synku, že ano.”¹⁶⁰

“Nikdy jsem o ničem takové neslyšel, a byl to pro mě formativní moment. Naprosto to změnilo mé chápání toho, co znamená hrdina. Do té doby se vždycky zdálo, že hrdinové vyhrávají, dostanou metál nebo získají holku. A přesto tihle muži zemřeli uprostřed ničeho, když obětovali vlastní život v zájmu něčeho většího.”¹⁶¹

Na konci *300* Miller předkládá čtenáři doporučenou literaturu k tématu Řecko-perských válek, kde zmiňuje mimo jiné také vynikající knihu *The Western Way of War* od svérázného klasického historika Victora Davise Hansona. Následující citace z ní může částečně osvětlit Millerův přístup, ačkoliv se nikterak netýká bitvy u Thermopyl ani Řecka nebo Persie obecně a je vlastně pouze autorovou reminiscencí:

¹⁶⁰ “**Q:** Where did your fascination with the battle of Thermopylae begin? **A:** When I was 5 years old, when the movie *The 300 Spartans* came out. It was an old Universal movie, kind of a clunky thing. I was sitting in the theater with my older brother, two rows ahead of our parents, and toward the end of the movie, I went over and asked my dad, “Are the good guys losing?” And he simply intoned, “I’m afraid so, son.”” Itzkoff, 2007.

¹⁶¹ “I’d never heard of such a thing, and it was a formative moment for me. It changed my idea of what a hero was. Up until then, it always seemed that heroes won, and they got a medal, or they got the girl. Yet these men died in the middle of nowhere, sacrificing their lives for the greater good.” Davis, 2012.

“Ale to, co si vybavuji, jsou historky z boje – nikdy strategické plánování bombardování nebo analýza napáchané škody -, které můj otec vyprávěl mým bratrům a mě, většinou pozdě v noci po tom, co si otevřel láhev dobrého burbonu nebo skotské. Válka pro nás tehdy nepředstavovala dezinfikovaný popis strategie nebo taktiky, ale spíše lekce o tom, co je to bitva, o tom, kteří muži se dívali na mapy, schémata a hlášení a kteří bombardovali, ostřelovali a byli vyhazováni do vzduchu. Probírat cokoli jiného než ty druhé znamenalo zpochybnit naši vlastní morálitu. Tato sezení byla “příběhy” pouze v tom smyslu, že to byla vyprávění o lidském počínání, byla to však mnohem více než příběhy. Muži, jak nám bylo řečeno, dělají nepředvídatelné věci, když se navzájem snaží zabít...”¹⁶²

Hanson vzpomíná ze zcela jiných důvodů a klade důraz na jiné věci. Navíc příběhy, které zmiňuje, jsou pouze výčtem způsobů, jak člověka sprovodit ze světa. Přesto však zmiňuje něco, co je právě pro Millera a jeho zpracování bitvy u Thermopyl příznačné a zásadní. Pro Millera totiž nepředstavuje bitva u Thermopyl ani tak součást Řecko-perských válek jako samostatnou, nadčasovou událost, kterou není třeba chápat v tak širokém kontextu.

“V případě 300 tu máte speciální jednotku o třech stech mužích proti chlapíkům z Blízkého východu, ale hlavně jde o nestárnoucí příběh. Některá vyprávění neexistují v reálném čase a stejně tak se nedatují. I kdyby tento příběh nikdo nedatoval od roku 480 př. n. l., myslím, že se i tak drží docela v pohodě.”¹⁶³

V takto zúženém pohledu pak může skutečná Sparta, Řecko a Persie ustoupit stranou, neboť jich není třeba k záměru 300. Neznamená to ovšem, že by Miller podával jejich zcela zkreslený nebo příliš idealizovaný obraz. V centru jeho vyprávění stojí Spartánek a jejich heroická oběť, když čelili hordám Peršanů. Důraz je pak primárně kladen na ideály udatnosti, statečnosti, cti a hrdinství, které jsou pro něj plně manifestovány v postavách Spartánů, a procházejí zkouškou právě v bitvě u Thermopyl, v níž se plně projeví ideál formující spartskou společnost.

¹⁶² “But what I do remember are the stories of combat—never of strategic bombing planning or an analysis of the damage inflicted—that my father told to my brothers and me, usually late at night after he had opened a bottle of good bourbon or scotch. War to us, then, was never an antiseptic description of strategy and tactics, but rather a lesson about what battle was, about which men looked to maps, charts, and reports, and which bombed, strafed, and were blown apart. To discuss anything other than the latter class of soldiers called into question our very morality. These sessions were “stories” only in the sense that they were narratives about human conduct, but they were far more than stories. Men, we were told, do unexpected things when they are trying to kill each...” Hanson, 2009, str. 20.

¹⁶³ “In the case of “300,” you’ve got 300 special ops up against boys from the middle east, but mainly it’s a timeless tale. Some stories don’t exist in real time and don’t get dated. If this story hasn’t gotten dated since 480 B.C., I think it holds up just fine.” Weiland, 2006.

Kromě zaměření na Spartány, daného Millerovou osobní preferencí, je *300* ovlivněno také nutností konstruovat příběh. Neboť i to sebedetailnější podání událostí, obsažené v Hérodových Dějinách, neobsahuje nic, co by zdánlivě připomínalo koherentní příběh bitvy u Thermopyl, který je ovšem pro Millera zcela zásadní. Hérodův popis má spíše epizodický charakter a zaměřuje jen na vybrané poutavé momenty a jeho vyprávění je často příliš vázáno na kontext celého jeho díla. Miller tak z pramenů zabývajících se kulturními rozdíly mezi Řeky a Peršany, spory mezi Řeky, náboženskými zvyklostmi nebo strategickými souvislostmi destiluje příběh bitvy u Thermopyl, který je nosný v rámci komiksového media. Přirozeně však při procesu konstruování příběhu nutně dochází k odklonu od původních historických pramenů.

Scény v *300* jsou mimo jiné ovlivněny rovněž volbou media a preferencemi autora pokud jde o způsob zobrazení. Miller sám to vyjadřuje zcela explicitně:

“Kdokoliv, kdo mě nazývá realistou, by se měl nad věcmi znovu zamyslet. Jakože, moje postavy jsou karikatury. Jsou to úmyslné karikatury. Je protimužské pracovat s postavou jako Marv? Je protipolicejní psát o zkorumpovaném poldovi? Je to město stvořené představivostí, protože... a to je pravda pro všechny karikaturisty, hodně z nás přichází s příběhy o věcech, které nás baví kreslit. Pravda je, že rád kreslím auta, rád kreslím vostrý chlápky a zbožňuju kreslení ženských.”¹⁶⁴

Hlavní téma komiksu obecně již dlouho netvoří pouze akční scény, to ovšem neznamena, že Frank Miller není z těch autorů, kteří je píše. Stylizace Spartánů není daleko od superhrdinů, značný důraz je přitom kladen právě na akční scény a heroické činy, korupci, grotesknost a smyslnost – to vše jsou typické prvky Millerovi tvorby.

Pakliže budeme chápat tyto tři argumenty jako výchozí pozici, jak komiks *300* posuzovat, můžeme si povšimnout, že většina odchylek od historických pramenů je způsobena buď arbitrárně, neboť slouží jako prostředek k vytvoření koherentního příběhu, jenž by fungoval v komiksově podobě, nebo se jedná o klišé typické pro Millerovu práci a zvolené medium obecně.

5.2. Aplikování východiska

První věc, kterou musí Miller udělat, je stanovení časového rámce, ve kterém se bude příběh odehrávat. To je však vzhledem k důrazu, který klade na samotnou bitvu u Thermopyl, poměrně složité, neboť ta představuje pouze jednu z epizod v komplexní historii Řecko-perských

¹⁶⁴ “Anybody who calls me a realist should really give things a second look. I mean, my characters are cartoons. They’re deliberately cartoons. Is anti-masculine to have a character like Marv? Is it anti-police to do a corrupt cop? It’s a city that is made of visual fantasy because... it is true of cartoonists, that a lot of us come up with stories that involve things we like to draw. The fact is, I like to draw cars, and I like to draw tough guys, and I love to draw women.” McFarland, 2014.

válek. Miller řeší tento problém tak, že přesouvá příjezd perských posílů do Sparty, který se udál ještě v době, kdy Persii vládnul Dáreios, do doby, kdy je již u moci Xerxés. Jeho spartským protějškem pak činí krále Leónida, ačkoliv to nebyl on, kdo vládl v době přijetí perských vyslanců. Tyto změny představují nejenom solidní a jednotný začátek Millerova příběhu, ale dávají mu tak příležitost začít budovat Leónidův charakter, neboť činí zodpovědným za Xerxův hněv právě jeho.

Millerův příběh se pak uzavírá smrtí Spartánů u Thermopyl a krátkým pohledem na následující bitvu u Platají, který má však pouze ilustrovat dopad, jaký měly události u Thermopyl na zbytek Řeků.

V rámci tohoto časového vymezení si musí Miller zvolit, které z událostí zahrne do svého popisu. Všeřecký kongres na Isthmu, athénská námořní flotila u Artemisia, Peršané vypalující Athény nebo fenomenální bitva u Salamíny jsou všechno důležité a fascinující události spadající do tohoto časového rámce. Millerův hlavní zájem se však soustředí na dobrovolnou oběť Spartánů u Thermopyl. To znamená, že ostatní události záměrně ignoruje nebo na ně upozorňuje informovaného čtenáře pouze v náznacích. Při vyplňování mezer, které vznikly jejich vynecháním, se Miller částečně inspiruje historickými prameny, částečně vlastní představivostí, a vytváří takou souvislou příběhovou linku, která nese jasné známky jeho tvorby.

První z těchto nehistorických vsuvek představuje scéna s eforý, v níž Miller slučuje dvě naprosto odlišné instituce - eforát, což byla světská část spartského státního systému, a Delfskou věštitrnu, což byla všeřecká instituce poskytující božské rady a věštby. V Millerově podání jsou eforové kněží starých bohů, kteří dávají samotnému spartskému králi boží příkazy a radí mu, jak vládnout. Tyto příkazy jsou vyslovovány orákulem, ženou, skrze niž mají promlouvat samotní bohové. V tomto případě zakazují Leónidovi táhnout s celou spartskou armádou proti nepříteli a postavit se mu v Thermopylském průsmyku. Není pochyb o tom, že Miller užívá této kontaminované a zkreslené instituce, třebaže inspirované historickou realitou, jako překážky bránící Leónidovi dychtícímu po boji v tažení proti Peršanům. Tato scéna má poskytnout přijatelné odůvodnění, proč se boje proti Xerxovi nezúčastní celá spartská armáda, a dává také Millerovi příležitost vykreslit smyslné orákulum ve stavu transu a okořenit tak příběh trochou erotiky a korupce reprezentované eforý podplacenými Peršany.

Sněm v další scéně spíše připomíná spíš okruh králových poradců. Ve skutečnosti je právě na tomto příkladu jasně vidět, jak Miller mění celý politický a administrativní systém Sparty, podobně jako v případě eforátu. Ačkoliv to není nikde explicitně řečeno, Miller činí ze Sparty skutečnou monarchii, v níž je neomezená moc vládce pouze částečně korigována náboženskými institucemi. Není příliš obtížné najít důvod, proč se k tak zásadní změně uchyluje. Za prvé je to

problém komplexity. Historická Sparta, přestože ve vlastní podstatě diarchie, byla řízena několika různými mocenskými složkami, z nichž každá zajišťovala určitou část vlády. Oba králové však byli spíše náboženskými autoritami, které pouze v období války přebíraly vrchní velení armády.¹⁶⁵ Tento složitý vládní systém by zaručeně proces vytváření příběhu značně komplikoval a pro samotné vyprávění by nebyl příliš nosný. Za druhé chce Miller co možná nejvíce zdůraznit Leónidovu osobní zodpovědnost, což by při zachování skutečného složitého spartského systému vyvažování politické moci bylo nemožné. Řešením tohoto problému je v Millerově podání právě přeměna Sparty v monarchii v tom nejširším, populárním slova smyslu, s Leónidou jako jediným vládcem zodpovědným za většinu rozhodnutí. To mu poskytuje nejvýhodnější výchozí pozici pro konstruování příběhu, v němž hraje Leónidas roli toho, kdo drží situaci pevně v rukou a činí většinu klíčových rozhodnutí.

Dalším zásadním zásahem do chodu historických událostí je pominutí všeřeckého koncilu na Isthmu, které činí ze Spartanů, k nimž se při jejich tažení proti Peršanům jen jakoby náhodou a bez jakékoliv předešlé dohody připojují vojáci ostatních řeckých obcí, hlavní a rozhodující sílu bitvy u Thermopyl. Ve svém vyprávění ostatní Řeky příliš nepotřebuje. Miller vzdává touto scénou hold ostatním Řekům, které uvádí jménem jejich města, zároveň však jejich význam vzápětí opět snižuje. Ačkoliv jsou zpočátku navzájem odlišeni různou zbrojí, při svém prvním a zároveň posledním zásahu do bitvy jsou všichni přetaveni v jednolitou masu oděnou v jediném druhu zbroje, která není zdaleka tak zářivá jako zbroj Spartanů, a jsou překřtěni prostě na "Arkádany". Obecně se zdá, že Miller užívá ostatních Řeků hlavně jako stafáže, která tvoří protiklad k samotným Spartanům. Dokonce i Thespijští, které Miller zmiňuje ke konci knihy, jsou zmasakrováni sprchou perských šípů, aniž by kladli nějaký odpor. Ačkoliv je to z Millerovy strany poněkud nespravedlivé, jedná se o jeho způsob jak vyzdvihnout vojenskou nadřazenost Spartanů.

Bitva u Thermopyl je zdánlivě skvělou příležitostí, jak zobrazit úžasně bitevní scény, plné srážejících se vojenských šiků. To je ovšem možné jen za tu cenu, že nebudeme příliš lpět na historické věrnosti. Způsob boje ve starověku se zásadně lišil od Millerova podání, zvláště pak u Řeků, jejichž metoda eliminace nepřátel byla většinou založena na počátečním nárazu do nepřátelských řad, držení pozice, útocích kopími do těl nepřátel a pomalého postupu za pomoci

¹⁶⁵ Spartská společnost se skládala ze tří vrstev. Tou nejvyšší byli privilegovaní plnoprávní Spartané, kteří žili ve Spartě samotné. Jejich jedinými zaměstnáním byla vojenská služba, jakákoliv jiná činnost jim byla zakázána. Nižší vrstvu představovali tzv. perioikové, "prátelští sousedé", kteří žili na spartském území, nikoliv ovšem ve Spartě samotné. Neměli žádnou politickou moc, ačkoliv byli druhořadou součástí spartské armády, mohli se však svobodně angažovat v obchodu a řemeslech. Nejnižší vrstvou byli heilóti, původní zotročené obyvatelstvo území, které Sparta zabrala v rámci své expanzivní politiky. Ti nejenže neměli práva a politickou moc, ale byli osobně nesvobodní a patřili státu. Každému Spartanovi byl přidělen kus půdy, ke kterému se vázal určitý počet heilótů. Výnosy z tohoto pozemku představovaly jediný oficiální příjem každého Spartanů a správa tohoto majetku byla pouze na něm. Heilóti na této půdě pracovali a odváděli jejímu majiteli stanovený podíl výnosu. Cartledge, 2012, str. 49 – 57.

tlaku štítů všech hoplítů na křídlech. V historických pramenech jsou samozřejmě uvedeny i výjimky z tohoto pravidla, podmínky u Thermopyl však rozhodně neumožňovaly žádné zásadní změny této základní strategie. Jediná lest, na niž se podle Hérodota Řekové u Thermopyl zmohli, bylo předstírání útěku z bitevního pole, po němž se vzápětí obrátili zpět a napadli kopími všechny Peršany, kteří je pronásledovali. Z pohledu komiksu to však nebyl právě ten nejspektakulárnější způsob vedení boje, zvláště v případě Millerova akčního pojetí tohoto žánru. Bitvy v Millerově komiksu tedy představují směs skutečného řeckého způsobu vedení boje a individuálních šarvátek, které jsou vizuálně mnohem vděčnější a umožňují Spartánům bojovat nezávisle na jakékoliv formaci. Falanga samotná je vyobrazena relativně věrně a jsou vysvětleny její náležitosti a strategie, zároveň ale dochází ke změnám formace v průběhu boje nebo k jejímu úplnému rozbití. Peršané se většinou chovají ve shodě s tím, co popisuje Hérodotos, jenž je sice vůči nim poněkud předpojatý, nicméně to zcela vyhovuje Millerově tendenci. Společně s odstrašujícím pojetím Nesmrtelných, kteří svým oděvem připomínají spíše japonské ninji. Cílem Millerova podání bitev je hlavně ohromit a oslnit čtenáře spartskou válečnou sebedůvěrou a uspokojit ty, kteří vyhledávají v akčním komiksu násilí, a vyhovují rovněž samotnému autorovi, jenž se v kreslení takových scén přímo vyžívá.

Efiáltés, zrádce, jenž vyrazil tajemství skryté kozí stezky v horách, kterou se Peršané dostali Řekům do zad, se v literatuře jednoduše objeví. Hérodotos sice o této postavě nepodává žádné bližší informace, uvádí však několik údajů týkajících se jeho života po bitvě u Thermopyl a odměny vypsání na jeho hlavu. Efiáltés je u řeckého historika pouze okrajovou postavou, která není blíže charakterizována a jejíž jedinou funkcí je zradit své řecké krajany. Přestože Miller dělá v 300 z Efiálta skutečnou obludu, vytváří na druhé straně kolem něho skutečný příběh. Grotesknost jeho vyobrazení si nijak nezadá s groteskností Marva nebo Žlutého Parchanta, postav z komiksu *Sin City*, z nichž každá stojí na zcela jiné úrovni morality: znetvořená fyziognomie neslouží prvoplánově pouze zobrazení prototypu zrádce. Když se však Miller rozhodne, že z Efiálta učiní zrůdu, dá si záležet na tom, aby tento svůj záměr dovedl do krajnosti. Přesto příběh hrbáče, jehož si nechce vzít ani smrt, není jen extrémním exemplarem zrady, ale vzbuzuje také jistou dávku soucitu.

Podobná grotesknost se projevuje i u postavy perského krále Xerxa. Jeho vzhled u Millera je v naprostém rozporu s historickou realitou a neodpovídá žádnému z perských vládců, ale vychází z jiných standardů, poplatných komiksové poetice. Nelze popřít, že se Miller z této historické postavy snaží vytvořit vzorového superpadoucha, který představuje přímý protiklad k heroickému Leónidovi, zobrazenému v 300 jako komiksového superhrdinovy. Leónidas je od začátku prezentován jako skromný, i když poněkud jízlivý kladný hrdina, který pečlivě promýšlí

každý krok a neplýtvá slovy - "neopakuje rozkaz". V tomto obraze je čtenář Millerem pečlivě utvrzován po celou dobu vyprávění příběhu a Leónidas je prezentován jako ideál Sparty - kurážného, dovedného bojovníka, přesvědčeného o tom, že musí činit, co považuje za správné. Nic není tomuto podání vzdáleno více než obraz Xerxa, pozlaceného obra s piercingem, rozhodnutého podrobit si svět. Nápadný rozdíl mezi nimi je také ve způsobu, jakým Xerxés Leónidu přesvědčuje, aby před ním "poklekl" a vzdal se. Jeho řeč, pronášená "hlasem jemným jako teplý olej na dobře pronošené kůži" je neustále přerušována Leónidovými kousavými poznámkami a úšklebky. Xerxés však listivě pokračuje ve svém přesvědčování. Je zcela jasné, že Miller vytváří typický komiksový obraz hrdiny stojícího proti zločinci, jehož však není možné zabít, ačkoliv je tak blízko. Millerův Xerxés naopak nese známky přehánění a vizuálního zdůrazňování negativních charakterových vlastností.

5.3. Adaptace?

Jak bylo ukázáno, Miller se v mnohém odklání od primárních i sekundárních pramenů ve snaze vytvořit z historických událostí kolem bitvy u Thermopyl koherentní příběh, který by bylo možno adaptovat do komiksové podoby. Mnohé scény vykazují pro Millera typický patos a lze v nich vysledovat prvky jeho předchozí práce. Ačkoliv to samotné Millerovo zpracování událostí u Thermopyl nijak nesráží, při detailnějším pohledu vystává otázka, zda *300* představuje adaptaci historických událostí v pravém slova smyslu. Zdá se totiž, že spíše než adaptaci historické reality představuje *300* adaptaci mytologie zformované kolem bitvy u Thermopyl.

Miller - poněkud v rozporu s vrchu citovaným úryvkem z rozhovoru - na samém začátku knihy datuje příběh do roku 480 př. n. l. Tím zasazuje události z historického hlediska do přesnějšího kontextu. Vývoj příběhu ovšem vykazuje tendenci k zužování zorného pole, zaměřuje se příliš na Sparty, a Peršany spíše nedefinuje. Představa, že pád Řeků u Thermopyl zachránil západ před nadvládou Persie a ve výsledku umožnil rozkvět Athén, a tím i vznik všech tradičních západních hodnot, jejichž přínos je kritizován většinou pouze post-moderním cynismem, je stále populární. Stejně tak asociace Spartánů s bitvou u Thermopyl: idealizace tohoto podivného národa je dnes zcela běžná a proniká do moderní populární kultury.

Millerovo zpracování čerpá z historických zdrojů, číší z ní však neskryvaná laconophilie a fascinace oněmi dny pozdního léta roku 480 př. n. l., kdy se hrstka příslušníků svérázného národa postavila početně mnohonásobně silnějšímu nepříteli, a tím, k čemu vedly. Slovy Williama Goldinga:

"Pro většinu perské armády toto příliš neznamenalo. Nešlo o více než sloup prachu nad útesy v rohu pláně. Kdybys byl Peršan, nemohl bys vědět, kam

až tento příklad povede příští rok, k porážce a zničení celé tvé armády v bitvě u Platají, kde řecká města bojovala bok po boku. Ani ty, ani Leónidas, ani kdokoliv jiný byste nemohli předpovědět, že zde bylo vybojováno třicet let pro zářivé Athény a celé Řecko a celé lidstvo."¹⁶⁶

Millerovo *300* je komiksové mauzoleum Spart'anů, plné akčních scén, citátů z antických autorů a neskrývaného obdivu vůči tomuto národu. Cynickou četbu, která bude neustále připomínat historickou Spartu, nejen předpokládá - Millerova tvorba ji obecně vyžaduje.¹⁶⁷ To ji však nečiní o nic méně poutavou, spíše naopak.

¹⁶⁶ "To most of the Persian army, this must have meant nothing. There had been, after all, nothing but a small column of dust hanging under the cliffs in one corner of the plain. If you were a Persian, you could not know, that this example would lead, next year, to the defeat and destruction of your whole army at the battle of Plataea, where the cities of Greece fought side by side. Neither you nor Leonidas nor anyone else could foresee that here thirty years' time was won for shining Athens and all Greece and all humanity." Golding, 1965, str. 20

¹⁶⁷ Hassler-Foster, 2010, str. 124.

6. ZÁVĚR

Tématem práce bylo podat kritiku knihy Franka Millera *300* z historického hlediska a nabídnout interpretaci tohoto díla, která by byla shovívavější k odchýlkám od historické reality, k nimž v tomto díle dochází. Práce měla též podat stručný přehled historických událostí, které předcházely bitvě u Thermopyl, a tak vytvořit kontext pro rozbor Millerova komiksu.

Přehled událostí byl vypracován v první ze tří částí této práce. Pojednává o první perské výpravě do Evropy, Xerxově válečném tažení a končí porážkou Řeků u Thermopyl.

Druhá část této práce představovala kritiku na základě komparace primárních a sekundárních historických pramenů a komiksového podání Franka Millera *300*. Jednotlivé odchylky od historického materiálu demonstrovala srovnáním s historickými prameny a objektivním výkladem tématu, obsaženým v primární a sekundární literatuře.

Ve třetí části bylo nabídnuto interpretační východisko pro benevolentnější historické hodnocení komiksové verze této historické události. Na základě citovaných rozhovorů a rozboru primárních pramenů bylo ukázáno, že u *300* je třeba brát v potaz následující:

1. Miller je nucen pro dané medium vytvořit koherentní příběh.
2. Miller se ve svém podání zaměřuje na samotné Sparťany a jejich oběť u Thermopyl, které pro něj představují exemplum heroismu.
3. Miller užívá prostředky typické pro jeho ostatní komiksovou tvorbu a jeho akční pojetí komiksu a aplikuje je na historické události kolem bitvy u Thermopyl. Přitom promyšleně pracuje s mytologií, která se kolem této události vytvořila.

Takto nastíněné východisko bylo znovu aplikováno na historické odchylky v díle a užito k jejich osvětlení. Nakonec byla provedena krátká kritika Millerova procesu, z níž vyšlo najevo, že Miller spíše samotnou historickou událost zpracovává historický mýtus vztahující se k bitvě u Thermopyl.

7. SEZNAM LITERATURY

Bradford, Ernle. 1980. *Thermopylae: The Battle for the West*. místo neznámé : Da Capo Press, 1980. 978-0-306-81360-3.

Burn, Andrew Robert. 1962. *PERSIA AND THE GREEKS: the Defence of the West, c. 546-449 B.C.* London : Edward Arnold (Publishers) LTD, 1962.

Bury, John Bagnell. 1900. *A HISTORY OF GREECE to the Death of Alexander the Great*. New York : MacMillan and Co., Limited, 1900.

Cartledge, Paul. 2012. *SPARTA: Heroická historie*. [překl.] Jarka Stuchlíková. Praha : Academia, 2012. 978-80-200-2079-6.

Davis, Johnny. 2012. Icon: Frank Miller. *GQ British*. [Online] Condé Nast UK, 27. dubna 2012. [Citace: 9. prosince 2014.] <http://www.gq-magazine.co.uk/entertainment/articles/2012-04/28/frank-miller-sin-city-batman-comics-300-the-spirit/viewall>.

Golding, William. 1965. *THE HOT GATES and other occasional pieces*. London : Faber and Faber, 1965.

Hanson, Victor Davis. 2009. *THE WESTERN WAY OF WAR: Infantry Battle in Classical Greece*. Berkley and Los Angeles, California : University of California Press, 2009. 978-0-520-26009-2.

Hassler-Foster, Dan. 2010. The 300 Controversy: A Case Study in the Politics of Adaptation. [autor knihy] Dan Hassler-Foster a Joyce Goggin. *The Rise and Reason of Comics and Graphic Literature*. Jefferson, North Carolina, and London : McFarland & Company, Inc., Publishers, 2010.

Hérodotos. 1972. *Dějiny*. [překl.] Jaroslav Šonka. Praha : Odeon, 1972.

Itzkoff, Dave. 2007. Unmasked Avenger: Frank Miller. *New York Magazine*. [Online] 25. října 2007. [Citace: 9. prosince 2014.] <http://nymag.com/movies/profiles/28908/>.

Jensen, Michael. 2007. 300's director admits using homosexuality to scare 20 year old men. *The Backlot*. [Online] 11. března 2007. [Citace: 9. prosince 2014.] <http://www.thebacklot.com/300s-director-admits-using-homosexuality-to-scare-20-year-old-men/03/2007/>.

McFarland, Melanie. 2014. A Dame to Kill For: A Chat with Frank Miller. *Delicate*. [Online] 31. července 2014. [Citace: 9. prosince 2014.] <http://new.blog.imdb.net/2014/07/31/a-dame-to-kill-for-a-chat-with-frank-miller/>.

Miller, Frank a Varley, Lynn. 2011. *300: Bitva u Thermopyl.* Praha : Martin Trojan-3-JAN, 2011. 978-80-86839-56-1.

Oliva, Pavel. 1971. *Sparta and Her Social Problems.* Praha : Academia, 1971.

Weiland, Jonah. 2006. TALKING "300" THE MOVIE WITH FRANK MILLER. *Comic Book Resources.* [Online] 26. října 2006. [Citace: 9. prosince 2014.] <http://www.comicbookresources.com/?page=article&old=1&id=8731>.

8. SUMMARY

Main theme of this thesis is to provide criticism of Frank Miller's *300* from the historical point of view and to offer an interpretation of that work which would be more benevolent to the departures from the historical reality which in this book happen. This thesis provides also summary of historical events which preceded battle at Thermopylae and so it creates a context for analysis of Miller's comic book.

The summary of historical events is the first part of three in this paper. It concerns the first persian expedition to Europe, Xexres' crusade and ends with the defeat of Spartans at Thermopylae.

The second part of this thesis is criticism based on a comparition of primary and secondary historical materials with Frank Miller's *300*. Single departures from historical sources illustrates by comparition with historical sources and an objective discourse of the subject drawn from the primary and secondary literature.

In the third part is presented an starting-point for more tolerant historical intepretation of the comic book version of this historical event. Based on quoted interviews and an analysis of the primary sources is shown that with *300* one has to take into account:

1. Miller is in the need of creating an comprehensive story.
2. Miller is mostly concern with the Spartans themself and their sacrafice at Thermopyl which for him represents the exemplum of heroism.
3. Miller is using typical means of his work as a comic book writer and his action approach to the mediam and applies those on historical event surrounding the battle at Thermopylae. While doing it he sophisticatedly works with the mythology emerged around this event.

The sketched starting-point is then applied again on the departures from the history seen in *300* and used in their defence. Lastly, there is short criticism of the Miller's process from which it seems that Frank Miller adapts in *300* the battle at Thermopylae more as a historical myth then as a historical event.

9. ZKRATKY DĚL ANTICKÝCH AUTORŮ

Diodorus, Bib

Bibliotheca historica

Hérodotos, Hist.

Historiae